

Hemlösa katter som djurunderstödd insats på äldreboenden – ett win-win-upplägg

*Homeless cats as animal assisted intervention in retirement homes
– a win-win arrangement*

Emilie Wass

Foto: Omsorgskatten

Självständigt arbete i biologi 15 hp

Etologi och djurskydd - Kandidatprogram
Uppsala 2019

Hemlösa katter som djurunderstödd insats på äldreboenden – ett win-win-upplägg

Homeless cats as animal assisted intervention in retirement homes – a win-win arrangement

Emilie Wass

Handledare: Lena Lidfors, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Examinator: Jenny Yngvesson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i biologi
Kursansvarig inst.: Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Kurskod: EX0867
Program/utbildning: Etologi och djurskydd - kandidatprogram

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2019
Omslagsbild: Omsorgskatten
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: katt, hemlösa katter, djurunderstödd insats, äldreboende, katthem, samarbete

Keywords: cat, homeless cats, animal assisted intervention, retirement home, cat shelter, cooperation

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Innehållsförteckning

Abstract	7
Inledning.....	8
Syfte och frågeställningar	9
Syfte	9
Frågeställningar	9
Material och metod.....	9
Litteratursökning.....	9
Enkätstudie.....	10
Dataanalysering och bearbetning	11
Litteraturöversikt	11
Den domesticerade katten	11
Välfärd hos katter.....	13
Hemlösa katter	14
Katthem.....	14
Problem inom äldreboenden i Sverige.....	15
Djurunderstödd insats - katt.....	16
Svårigheter och utmaningar med katter på äldreboenden.....	16
Vilken katt passar bäst som djurunderstödd insats?	17
Djurs kognitiva förmåga i anpassning till nya miljöer.....	17
Resultat	18
Svarsfrekvens enkätstudie.....	18
Enkätstudie, katthem.....	18
Tidigare erfarenheter	18
Potential	18
Svårigheter och problem	18
Passande katt som djurunderstödd insats	19
Framtida samarbete	21
Enkätstudie, äldreboende	21
Tidigare erfarenheter.....	21
Katternas effekt på de inneboende på äldreboendet.....	22
Framtida samarbete	23
Svårigheter och problem	24

Enkätstudie, privatpersoner.....	25
Framtid	25
Intervju Solgläntans Kattpensionat	26
Omsorgskatten	26
Diskussion	27
Katters krav på äldreboenden för god välfärd.....	27
Svårigheter och problem	27
Fördelaktig typ av katt från katthem till äldreboenden	29
Möjlighet till samarbete i framtiden - en diskussion utifrån enkätsvaren.....	30
Katthemmens och äldreboendenas syn på varandra - en diskussion utifrån enkätsvaren.	31
Studiens begränsningar	31
Slutsats.....	32
Populärvetenskaplig sammanfattning	33
Tack	34
Referenser	35
Bilagor	39

Abstract

We have a big animal welfare problem in Sweden with hundreds of thousands of abandoned and homeless cats. Another problem in the Swedish society is the large number of elderly people, especially those living in permanent retirement homes, who suffer from loneliness, depression and low activity. Many scientific studies have concluded that animals in general have a positive impact on human beings. Furthermore, studies that focus on elderly people have, among other things, yielded results and conclusions which indicate that animals can stimulate and satisfy the needs for activity and socialization of elderly people, while at the same time reducing both feelings of loneliness and negative effects on their general health. A cooperation between the cat shelters and the retirement homes could lead to a higher adoption frequency of homeless cats from the cat shelters, and the elderly people living in the retirement homes would get the opportunity to daily contact and socialization with cats through animal-assisted activity. Such a cooperation would benefit the welfare of both cats and elderly people. This study presents a review of current research in the topic, three survey questionnaires, and a future project and concept for a cooperation between Swedish cat shelters and retirement homes. The total response rate to the surveys was 46 %. The result indicates that cat shelters and retirement homes are positive to the idea of a future cooperation, which means that homeless cats would be adopted from the cat shelters to the retirement homes, including support and advice from the cat shelter staff, and that such a cooperation would be possible in practice. A plan needs to be arranged for how to deal with potential issues and problems of having a cat as a therapy animal at a retirement home, such as fur allergy among staff and residents, responsibility for the cat at the retirement home, hygiene routines, and the ability of the retirement home to fulfill the cat's basic needs for a good welfare. A designed cooperation between cat shelters and retirement homes is a generally new and untried concept which probably will require both practical tests and more scientific research on the concept. Specifically, this needs to be developed further by discovering potential problems and difficulties with the concept in practice. The response frequency on the survey questionnaires was satisfying, but too low to be able to implement statistical calculations in the study, which means that the results should be interpreted with caution.

Inledning

I Sverige beräknas det finnas cirka 100 000 hemlösa katter, alltså katter som saknar ägare och omvårdnad, och detta anses vara ett av Sveriges största djurskyddsproblem (Djurskyddet Sverige, 2016). Hemlösheten hos katterna beror på att de antingen fötts i vilt tillstånd, sprungit bort och inte hittar hem, eller helt enkelt övergivits medvetet av sina ägare (Djurskyddet Sverige, 2016). Eftersom det varken finns lagstiftning som kräver kastning, ID-märkning eller ägarregistrering av katter i Sverige kommer problemet förmodligen fortsätta med nya hemlösa katter även i framtiden. Sveriges katthem är ofta överfulla och har inte kapacitet att ta in alla hemlösa katter, vilket leder till att många katter som inte kan tas omhand går en plågsam död till mötes på grund av bland annat svält och avsaknad av skydd mot utomhusklimat (Djurskyddet Sverige, 2016). Man bör därför utforska och vara öppen för nya potentiella omplaceringsmöjligheter av hemlösa katter för att få en möjlighet till en utökad omplaceringsfrekvens.

Förutom djurskyddsproblemet med Sveriges hundratusentals hemlösa katter, finns även ett stort samhällsproblem i Sverige då många äldre människor lider av ensamhet. Att som människa tvingas lämna sitt trygga liv och hem för att flytta till ett äldreboende permanent innebär ofta en stor livsförändring, vilket kan medföra flera negativa effekter på allmänhälsan (Granger & Kogan, 2000). En djurunderstödd insats på äldreboenden skulle kunna tillfredsställa de äldre människornas behov av både aktivitet och socialisering och samtidigt reducera både ensamhetskänsla och negativa effekter på allmänhälsan (Colombo *et al.*, 2006; Banks *et al.*, 2008). En djurunderstödd insats, alltså Animal Assisted Intervention (AAI), innebär att ett djur används för att förbättra människors hälsa och välbefinnande på olika sätt genom målinriktad intervention och omfattas av flera olika typer av insatser enligt IAHAIO (2018), bland annat Animal Assisted Therapy (AAT) och Animal Assisted Activity (AAA). AAT är en målinriktad och strukturerad intervention där behandlingen dokumenteras och används inom hälsa, utbildning och socialt arbete. Inom AAT hanteras djuret av en specialutbildad certifierad person där kompetensen innefattar både djuret och yrkesverksamhetsområdet och målfokuset ligger på att förbättra den specifika mänskliga mottagarens fysiska, kognitiva, beteendemässiga och / eller socio-emotionella funktion (IAHAIO, 2018). AAA är en målinriktad men informell interaktion för motivations-, utbildnings- och rekreationsändamål som inte behöver utföras av specialutbildad personal. AAA kan dock utföras formellt i samarbete med exempelvis en vårdgivare eller pedagog som är specialist inom sin yrkeskategori (IAHAIO, 2018). När en frigående katt används på ett äldreboende blir det en form av AAA eftersom katten inte är specialtränad för uppgiften och ingen officiell dokumentation görs över kattens effekt på de äldre inneboende människorna.

Idag är hund det vanligaste djuret som används inom vården som djurunderstödd insats (Granger & Kogan, 2000), men det finns dock många fördelar med att använda sig av katt istället för hund till detta ändamål. Stambach & Turner (1999) fann i sin studie att kattägande personer som inte hade så många släktingar eller nära vänner, istället visade starka band och tillgivenhet till sina katter. Dagens huskatts förfäder levde solitärt (Natoli & de Vito, 1991), vilket gör katter mer självständiga och självgående i jämförelse med ett flockdjur, exempelvis hund, och kräver därför inte lika mycket resurser och hantering.

Ett framtida samarbete mellan Sveriges katthem och äldreboenden skulle kunna leda till att fler hemlösa katter kan omplaceras till kärleksfulla hem och att fler äldre personer skulle få möjlighet till daglig social interaktion med djur, samt att Sveriges katthem får möjlighet att rädda och omplacera fler hemlösa katter tack vare den ökade omplaceringsfrekvensen. Sammanfattningsvis; att äldreboenden adopterar hemlösa katter från katthem skulle ge ett win-win-upplägg i både katters- och äldre personers välfärd.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med detta examensarbete är att undersöka möjligheten med att hemlösa katter på katthem ska kunna adopteras av äldreboenden som djurunderstödd insats samt framtidsmöjligheterna för ett eventuellt samarbetskoncept katthem och äldreboenden emellan.

Frågeställningar

Följande frågeställningar skall besvaras:

1. Vilka krav ställer den domesticerade katten på sin miljö för att upprätthålla en god välfärd och kan ett äldreboende leva upp till dessa krav?
2. Vilka svårigheter kan uppstå med omplacering av katter från katthem till äldreboenden?
3. Vilken typ av katt (ras, personlighet, ålder et.c.) är mest lämpad som djurunderstödd insats på ett äldreboende?
4. Är äldreboenden och katthem öppna för ett omplacerings-samarbete?

Material och metod

Litteratursökning

Litteraturstudien skulle bidra till besvarandet av frågeställning 1, 2 och 3. Vid litteratursökningen till litteraturstudie-delen användes olika plattformar, framförallt bibliotekets sökfunktion hos Sveriges lantbruksuniversitet i databasen Primo, Google Scholar samt boken "Hur tänker din katt" av Bo Söderström som tar upp och diskuterar resultat och slutsatser från många vetenskapliga studier som genomförts om katter. Boken användes som upplägg för att hitta relevanta artiklar till litteraturstudiedelen. Sökorden som användes i databassökningarna var; *cat*, *behaviour*, *behavior*, *adaption*, *animal assisted therapy*, *AAT*,

AAA, domestic, pet, dog, shelter, adoption, depression, healthcare, nursing home, old, loneliness, health, mental, physical. Även referenslistor och källhänvisningar i flytande text i uppsökta artiklar användes för att hitta fler för ämnet relevanta studier. Gjordes en sökning av en studie utanför Primo kompletterades sökningen även där för att kontrollera att studien hade vetenskaplig grund och var peer-reviewed. I första hand valdes studier publicerade 2009 eller senare, men vid brist på nyare studier med relevant innehåll och forskningsresultat valdes även flera studier ut som publicerats innan 2009. Studierna valdes ut för granskning efter att namnet på studien, abstract och syftet lästs igenom, genom ett konstaterande om dessa hade relevanta kopplingar eller inte till denna litteratur- och enkätstudies ämne, syfte och frågeställningar. Kvaliteten på studiens uppbyggnad och innehåll värderades och om det fanns tydliga brister eller att det inte innehöll tillräckligt relevant fakta valdes den bort. Totalt användes 39 vetenskapliga studier och 7 vetenskapliga böcker till litteraturstudien. Några svenska hemsidor; Socialstyrelsen, Sveriges Riksdag, Djurskyddet Sverige, Statistiska Centralbyrån, Astma- och allergiförbundet och Agria, besöktes när information utan vetenskaplig grund eftersöktes om bland annat statistik och lagstiftning.

Enkätstudie

Tre enkäter till tre olika undersökningsgrupper utformades i enkätanteringssystemet SurveyMonkey. De tre undersökningsgrupperna som mottog enkäterna var Sveriges alla katthem (Bilaga 1), äldreboenden från Västernorrlands län, Västmanlands län, Uppsala län, Dalarnas län, Stockholms län, Östergötlands län, Hallands län och Skåne län (Bilaga 2) samt privatpersoner vars svar indelades efter ålder (Bilaga 3). Dessa tre enkäter innehöll olika unikt formulerade frågor direktriktade till respektive undersökningsgrupp för att resultaten från enkätundersökningarna skulle kunna användas som insamlat undersökningsmaterial och bidra till besvarandet av frågeställning 2, 3 och 4. Anledningen till att jag utformade och skickade ut tre olika enkäter till tre olika undersökningsgrupper var för att jag ville få alla berörda och inblandade gruppers perspektiv och åsikt angående detta ämne. Jag valde att fördela utskicken av den andra enkäten (Bilaga 2) jämnt till äldreboenden i Norrland, Svealand och Götaland för att få en jämn och fördelad bild från hela Sverige, istället för att endast välja en del av landet. Varje svar på den tredje enkäten (Bilaga 3) delgav vilket åldersspann personen som svarade tillhörde. Detta för att kunna se resultatet på enkätfrågorna uppdelat i olika åldersgrupper och därmed få möjlighet att se skillnad i resultat beroende på ålder.

Mailadresser till katthemmen samlades in från katthemmens egna hemsidor och mailadresser till enhetschefer på äldreboendena samlades in från sidan Seniorval (2019) där alla Sveriges äldreboenden listas och sorteras under län. Endast äldreboenden med tillgängliga mailadresser på Seniorval (2019) eller på äldreboendenas egna hemsidor valdes till utskickslistan av den andra enkäten (Bilaga 2), med undantag tre kommuner i Västernorrlands län vars mailadresser inte fanns tillgängliga på varken Seniorval (2019) eller äldreboendenas egna hemsidor och samlades därför istället in genom kontakt med respektive kommun, som i sin tur bifogade mailadresserna till äldreboendenas enhetschefer. Första och

andra enkäten (Bilaga 1 och 2) distribuerades ut genom en utskickfunktion i enkäthanteringssystemet till katthemmens och äldreboendenas insamlade mailadresser. Denna utskickfunktion registrerade även alla inkommande enkätsvar och resultat i enkäthanteringssystemet för möjlighet till analysering. Tredje enkäten (Bilaga 3) publicerades som en öppen länk på sociala mediet Facebook. Första enkäten (Bilaga 1) skickades ut till 54 katthem och andra enkäten (Bilaga 2) skickades ut till 223 äldreboenden (Norrländ 79, Svealand 77, Götaland 73). Totalt skickades 284 enkätmail ut och 78 privatpersoner svarade på enkät 3 via den öppet publicerade enkätlinken på Facebook. 21 enkätmail som skickats ut riktat till äldreboenden kunde dock inte levereras på grund av icke existerande mailadress, mailmottagaren avslutat sin anställning alternativt att mailmottagaren var långtidssjukskriven och 14 äldreboenden hade två enhetschefer vilket gjorde att endast en av två mottagare av enkätmailet till dessa äldreboenden kunde starta enkätundersökningen. Detta gav alltså 35 färre möjliga enkätdeltagare mot vad som skickades ut; sammanlagt 188 möjliga enkätdeltagare bland äldreboendena. En första påminnelse om enkäterna skickades ut 6 dagar efter originalmailets utskick till samtliga mailadresser som då inte besvarat eller helt slutfört enkäterna och en andra påminnelse skickades ut tre dagar efter första påminnelsen. Enkäten lämnades öppen och tillgänglig två veckor efter andra påminnelsen.

Dataanalysering och bearbetning

Alla enkätsvar från alla tre enkäter analyserades, bearbetades och sammanställdes i resultatdelen. Några av enkätfrågorna var följdfrågor på tidigare ställda frågor och skulle endast besvaras av dem som angett ett specifikt svar på tidigare fråga. Alla enkätdeltagare har alltså inte besvarat alla frågor, men respektive resultatredovisning anpassades efter svarsmöjligheterna och angavs antingen i antal svar och eller procent av antal svarande för att ge en korrekt resultatsiffra.

Litteraturöversikt

Den domesticerade katten

Den domesticerade katten är Sveriges vanligaste husdjur enligt den senast utförda undersökningen av Statistiska Centralbyrån (2013) då antalet katter beräknades till 1 159 000 år 2012. Antal hundar i Sverige vid samma undersökningstillfälle var 784 000, vilket gav en andraplats i landet (Statistiska Centralbyrån, 2013).

Den moderna domesticerade tamkatten (*Felis silvestris catus*) härstammar från den afrikanska solitär levande vildkatten (*Felis silvestris libyca*) och är resultatet av 11 miljoner år naturlig selektion utan mänsklig påverkan, och 12 000 år av naturlig selektion i en människodominerad värld (O'Brien & Johnson, 2007). Artificiell selektion (avel) där

människan påverkar kattens evolution för att bland annat ta fram olika kattraser med olika utseenden och egenskaper, har endast pågått under de senaste 200 åren (Stephens & Yamazaki, 2001). Vår huskatt är en produkt av vildkattens domesticering, vilket innefattar att den forna vildkatten både praktiskt anpassat sig till människans miljö och behov samt att katten genomgått permanenta ändringar på genetisk nivå, bland annat genom en förlängning av tunntarmen (Driscoll *et al.*, 2009). Det var Charles Darwin (1890) som var först att notera att den domesticerade katten hade utvecklat en längre tunntarm än vildkatten, vilket gjorde den domesticerade katten till en ”mindre strikt” karnivor. Darwin (1890) förklarade detta med att katten anpassade sig till den tillgängliga födan som fanns runt människor, vilket bland annat var överblivna kökssmulor, genom att förlänga tunntarmen som då gjorde att katten förbättrade sin metaboliska förmåga och klarade då av att bearbeta en liten mängd kolhydrater. Huskatten räknas alltså som ett domesticerat djur, men enligt bland annat Serpell (1990) pågår fortfarande kattens domesticeringsprocess.

Vissa forskare argumenterar för att katten på ett eller annat sätt har genomfört sin domesticering utan människans aktiva hjälp, däribland Montague *et al.* (2014). Författaren hävdar att vildkatten aktivt valde att starta sin domesticeringsprocess genom att söka upp människor som i sin tur har tolererat katternas närvaro (Montague *et al.*, 2014) och det finns inget direkt som talar för att ett tidigt jordbrukssamhälle aktivt skulle ha sökt upp vildkatten med syfte att göra den till ett hus- och sällskapsdjur (Wandeler *et al.*, 2003; Driscoll *et al.*, 2009). Wandeler *et al.* (2003) och Driscoll *et al.* (2009) drog slutsatsen att vildkatterna utnyttjade människans levnadsmiljö och att de sakta blev mer och mer accepterade av människan som husdjur, samt att de över tid gradvis började avvika mer och mer från sina mer vilda släktingar. Förmodligen drog sig den domesticerade katten till människor på grund av ren överlevnadsinstinkt i brist på mat och de katter som sänkte sin tröskel gentemot människor och anpassade sig till människornas miljö överlevde lättare (Messent & Serpell, 1981). Slutsatsen av detta blir att hunden och andra mer lättdomesticerade djur är en produkt av människans artificiella selektion och avel, medan den domesticerade katten är en produkt av den naturliga selektionen (Driscoll *et al.*, 2007). Vildkatten hade inte den bästa förutsättningen för domesticering eftersom den inte hade alla de egenskaper som anses vara till fördel vid en domesticeringsprocess (Bradshaw *et al.*, 1996). Precis som alla kattdjur så var vildkatten en strikt karnivor, vilket innebär att den hade en begränsad metabolisk förmåga att smälta annan föda än proteiner vilket är en begränsande egenskap vid domesticering (Bradshaw *et al.*, 1996). Vildkatten levde även solitärt, vilket också är en försvårande egenskap för domesticering, men katten är det enda existerande domesticerade djur som ursprungligt levde solitärt i vilt tillstånd, och socialt som domesticerad (Driscoll *et al.*, 2009). miljö och välfärd (Heidenberger, 1997).

Välfärd hos katter

För att kunna bedöma och mäta ett djurs välfärdsnivå utvecklades ”De Fem Friheterna” för lantbruksdjur år 1965 av Brambell-kommittén (Jongman, 2007), men som i den anpassade varianten ”Fem Friheter för bedömning av domesticerade katter” kan den användas i välfärdsbedömning på katter med begränsad frihet (exempelvis innekatter), och dessa välfärdsaspekter och bedömningspunkter är följande:

1. Tillgång till mat och färskt vatten med en balanserad diet som uppfyller kattens näringsbehov.
2. Tillgång till en anpassad och lämplig livsmiljö angående utrymme, skyddsmöjligheter, omgivningstemperatur, ljus, bullernivå och miljöhygien.
3. Tillgång till veterinärvård vid behov, där vaccinationer, kastrering, parasitkontroller inkluderas.
4. Möjlighet till att kunna uttrycka flera naturliga beteenden, inklusive uttryckande av beteenden direkt gentemot artfränder eller människor.
5. Skydd mot situationer som kan leda till oro och rädsla.

(Rochlitz, 2005)

Katter är aktiva under kortare stunder på dygnet och varvar aktivitet med att sova eller vila under längre perioder (Heath, 2007). Sammanlagt kan katter sova eller vila upp till 19 timmar per dygn, så om de får sina grundläggande behov uppfyllda genom tillgänglighet till foder, vatten, urval av skyddade sovplatser och toalådor så klarar de flesta katter av en i övrigt begränsad levnadsmiljö (Jongman, 2007). Förutom att de grundläggande behoven uppfylls behöver katter, särskilt innekatter, stimuleras aktivt med lekmöjligheter och leksaker som ger utlopp för deras naturliga jaktbeteende samt möjlighet till klättring och klovässning på en klösmöbel (Jongman, 2007). Även socialisering med människor eller artfränder anses som ett behov som behöver tillfredsställas (Turner, 1991). Katter är även territoriella djur och behöver tillgång till bra gömställen, både på marknivå och högre höjd, för att kunna känna trygghet, vila avslappnat och även få möjlighet till att kunna spana på sin omgivning utan att själva känna sig iakttagna (Jongman, 2007). Bor flera katter i samma hushåll bör alla katter vara kastrerade och det bör finnas dubbel uppsättning av alla resurser som påverkar kattarnas miljö och välfärd (Heidenberger, 1997). Innekatter har en mer begränsad levnadsyta än katter med tillgång till utevistelse och innekatter behöver därför ha tillgång till minst två rum i sin levnadsmiljö, och om fler katter bor i samma hushåll ska rumsytorna ge katterna möjlighet att vara minst tre meter från varandra (Bernstein och Strack, 1996). Dock anger samma författare att kvalitén på levnadsytan är viktigare än boytestorleken i sig (Bernstein och Strack, 1996). Loberg & Lundmark (2013) utförde en beteendestudie på katter som levde på olika stora golvytor tillsammans i grupp med andra katter och författarna kunde inte hitta någon tydlig skillnad i stressnivå hos katterna kopplat till de olika golvytestorlekarna. Loberg & Lundmark (2013) drog istället slutsatsen att det är viktigt att tänka på vilka kattindivider som sätts ihop i en grupp då katterna påverkas mer negativt av en dålig grupsammansättning än att leva på en liten golvyta, precis som Bernstein och Strack (1996) angav i sin studie.

Hemlösa katter

I Sverige beräknas det finnas cirka 100 000 hemlösa katter, alltså katter som saknar ägare och omvårdnad (Djurskyddet Sverige, 2016). Många hemlösa katter som inte kan tas omhand och omplaceras av exempelvis katthem, går en plågsam död till mötes på grund av bland annat svält och hårt klimat (Djurskyddet Sverige, 2016). Eftersom det i dagsläget varken finns lagstiftning som kräver kastrering, ID-märkning eller ägarregistrering av katter i Sverige (Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd [SJVFS 2008:5] om hållande av hund och katt, Saknr L 102) kommer problemet förmodligen fortsätta med nya hemlösa katter även i framtiden.

Enligt 2 kap. 3 § Djurskyddslag (2018:1192) krävs tillräcklig kompetens hos personer som håller eller tar hand om djur för att kunna tillgodose djurens behov, men det finns inga direkta krav på varken utbildning eller riktlinjer till vad ”tillräcklig kompetens” innebär. Detta kan medföra att personer som skaffar katt inte har tillräcklig kunskap om kattens beteenden och behov, vilket kan påverka katters välfärd och livskvalitet negativt (Salman *et al.*, 1998; Adamelli *et al.*, 2005). En studie gjord av Salman *et al.* (1998) visade att ungefär hälften av alla djurägare i USA som lämnar in sitt djur till djurhem för omplacering var övertygade om att anledningen till att deras husdjur utförde oönskade beteenden var för att medvetet irritera sina ägare. Flera normala naturliga beteenden hos katt är vanliga att kattägare ser som oönskade beteenden eller problembeteenden på grund av ägarens okunskap (Heidenberger, 1997). Några av de vanligaste oönskade problembeteendena är ängslighet, möbelklösande, högljudd vokalisering, utfodringsproblem, urinmarkering och lämnande av avföring inomhus (Heidenberger, 1997). Dessa upplevda problembeteenden kan alltså i många fall leda till att ägaren till katten antingen lämnar in sin katt till ett katthem för omplacering, eller till och med överger katten så att den blir hemlös och får klara sig själv (Heidenberger, 1997). Detta trots att vår huskatt både är domesticerad och tam och inte har de egenskaper som krävs för att överleva i det vilda som dess förfader vildkatten hade (Slater, 2004). Den vanligaste orsaken till att en katt tas omhand av ett katthem i Sverige är att katten är hemlös och har upphittats och lämnats in av någon som inte är kattens ägare (Eriksson *et al.*, 2009). Den näst vanligaste orsaken till att en katt tas omhand av ett katthem i Sverige är att kattens ägare själv lämnar in sin katt för omplacering på grund av uppkommen pälsallergi inom familjen (Eriksson *et al.*, 2009).

Katthem

När en katt placeras på ett katthem kan det ofta innebära att den då utsätts för mycket stresspåslag, särskilt under de första dagarna när levnadssituationen är helt ny för katten (Kessler & Turner, 1997). Intensiteten av stress för en katt på ett katthem kan påverkas mycket beroende på om katten innan omhändertagandet varit hemlös eller om den ägdes av och bodde med människor innan den omhändertogs (Dybdall *et al.*, 2007). Är katten dessutom född i vilt tillstånd och då helt osocialiserad med människor riskerar stressnivån att öka ytterligare (McCune, 1995).

I en studie av Eriksson *et al.* (2009) undersöktes arbetet och aktiviteten hos Sveriges katthem. År 2006 fanns 62 aktiva katthem i Sverige och i genomsnitt omhändertog varje katthem 10 ($\pm 1,1$) katter varje månad, vilket gör att mer än 7400 katter i Sverige omhändertogs på ett år (Eriksson *et al.*, 2009). Förutom hemlösa katter och pälsallergi hos katternas ägare, var flytt, ägare bortgången eller sjuk/gammal, ny familjesituation, ägare ledsnat på katten samt tidsbrist några av de vanligaste anledningarna till omhändertaganden på svenska katthem (Eriksson *et al.*, 2009). De hemlösa katter som upphittats och lämnats in av privatpersoner som inte varit katternas ägare, har uppgett att de antingen upptäckt katterna vandra runt på offentliga platser, exempelvis vid sopstationer, trädgårdar och skogar, eller att katterna aktivt sökt upp människorna vid deras hem och tigit mat (Eriksson *et al.*, 2009). Medelvärde för tiden varje omhändertagen katt i genomsnitt spenderade på katthemmen var cirka 3 månader (dock en underskattning) (Eriksson *et al.*, 2009). Ett vanligt förekommande och stort problem som uppgavs av de flesta katthemmen i Sverige, var resursbrist och dålig ekonomi, bland annat på grund av att väldigt få svenska katthem fick stöd av lokala myndigheter och var då helt beroende av frivilliga arbetande volontärer samt ekonomiska bidrag från privatpersoner (Eriksson *et al.*, 2009). Enligt en studie av Hirsch *et al.* (2014) kan hållningssätten på svenska katthem ge negativa konsekvenser på katternas välfärd och flera svenska katthem tar heller inte emot vilda (osocialiserade) katter. För att katthemmen ska kunna ta emot så många hemlösa katter som möjligt är det vanligt att katterna hålls i blandade gruppkonstellationer för att helt kunna utnyttja utrymmena på katthemmen, men gruppållning av katter kan ge problematik och negativ inverkan på katternas välfärd genom exempelvis stresspåslag (Hirsch *et al.*, 2014). Hirsch *et al.* (2014) fann dock i sin studie att majoriteten av de undersökta katthemmen hade tydliga och genomarbetade rutiner för eventuell gruppållning av katterna som togs in till katthemmen. Utrymmena som katterna hölls i på katthemmen hade också anrikning i form av klättringsmöjligheter, leksaker och ibland även möjlighet till att kunna gå ut i ett utehåll (Hirsch *et al.*, 2014).

Problem inom äldreboenden i Sverige

Enligt Socialstyrelsen (2016) uppger nästan hälften av de personer som bor på någon form av äldreboende att de upplever och känner ensamhet på boendet. Nyqvist *et al.* (2017) anger i sin studie att ensamhetskänsla dessutom är mycket vanligare hos äldre personer som bor på ett äldreboende jämfört med hemmaboende äldre personer. Ensamhetskänsla hos äldre kan uppkomma av många olika anledningar, men brist på aktivitet och socialiseringsmöjligheter är två aspekter som ofta associeras med en ökad ensamhetskänsla hos äldre personer (Dahlberg *et al.*, 2018). Upplevd ensamhet och orsakerna till denna kan leda till försämrad allmänhälsa och större risk för snabbare funktionsnedsättning av kroppen, genom bland annat förhöjd kolesterolnivå, depression, diabetes och generell minskad aktivitetsnivå (Richard *et al.*, 2017). Meningsfulla aktiviteter kan öka möjligheten till socialisering och aktivering och då användas i förebyggande syfte för att minska riskerna för försämrad allmänhälsa och funktion samt ge ökad livskvalitet hos äldre personer (Clark *et al.*, 1997).

Djurunderstödd insats - katt

Att flytta till ett äldreboende permanent innebär ofta en stor livsförändring, vilket kan medföra negativa effekter på allmänhälsan och det är därför viktigt att någon form av terapi erbjuds på boendet som kan motverka fysiska-, psykiska- och sociala problem i förebyggande syfte (Granger & Kogan, 2000). En djurunderstödd insats på äldreboenden skulle kunna tillfredsställa den boendes behov av både aktivitet och socialisering och samtidigt reducera både ensamhetskänsla och negativa effekter på allmänhälsan, vilket stöds av många studier, bland annat Colombo *et al.* (2006) och Banks *et al.* (2008). Djur har även visat sig underlätta den mentala belastningen av att behöva bära på en dödlig sjukdom, bland annat hos personer med obotlig cancer då en studie visat att cancersjuka personer känt en högre kontrollkänsla när de fick ta hand om ett djur eftersom de då kunde få fokusera på något annat än enbart sin sjukdom (Muschel, 1984). Stambach & Turner (1999) fann i sin studie att kattägande personer som inte hade så många släktingar eller nära vänner, istället visade starka band och tillgivenhet till sina katter. Turner (2002) visade senare att tillgivenheten kattägarna utstrålade mot sina katter ofta var ömsesidig då katterna bekräftade tilliten till sina ägare genom att utföra positiva kontaktsökande beteenden och kattägarna upplevde generellt högre nivå av socialisering och tillit med sina katter jämfört med den sociala erfarenhet de hade med andra människor. En något äldre studie visade också att äldre personer som har husdjur generellt mår bättre och är lyckligare än äldre personer som inte har något husdjur, särskilt de personer vars partner gått bort (Ory & Goldberg, 1983).

Idag är hund det vanligaste djuret som används inom vården som djurunderstödd insats (Granger & Kogan, 2000), men det finns dock många fördelar med att använda sig av katt istället för hund till detta ändamål. Hundräddsla är vanligt förekommande hos människor och uppkommer ofta på grund av hundmöten tidigt i livet som associerats med obehag i form av smärta eller rädsla (Doogan & Thomas, 1992). Det är dessutom inte ovanligt att hundar som jobbar som djurunderstödd insats inom vården drabbas av stresspåslag kontinuerligt och kan känna obehag under arbetssessionerna (Serpell *et al.*, 2010; Mongillo *et al.*, 2015). Ingen vetenskaplig studie angående stressnivå hos katter som djurunderstödd insats inom vården har påträffats. Rieger & Turner (1999) visade i en studie att kattägare som led av depressionskänslor och sökte kontakt med sina katter, besvarades av katterna med ett kontaktbekräftande beteende i högre intensitet jämfört med när kattägarna inte utstrålade depressionskänslor, genom att stryka sig mer intensivt och uppfodrande mot sina ägare. Katter är dessutom i grunden solitära djur (Natoli & de Vito, 1991), vilket gör dem mer självständiga och självgående i jämförelse med ett flockdjur, exempelvis hund, och kräver därför inte lika mycket resurser och hantering, vilket logiskt indikerar att katten är ett mer passande djur att ha som inneboende djurunderstödd insats på ett äldreboende.

Svårigheter och utmaningar med katter på äldreboenden

Det finns dock också problemsituationer och risker kopplade till djurunderstödda insatser inom vården, bland annat pälsallergi, skador på boende och personal orsakade av djuren samt zoonoser (Brodie *et al.*, 2002). Med planering, val av rätt djurindivida för situationen och

noggrann skötsel av djuret menar dock författaren att riskerna för skador är minimala (Brodie *et al.*, 2002). Enligt Astma- och allergiförbundet (2019) är pälsallergi mot katt och hund den vanligaste typen av pälsallergi, men normalt så utvecklas pälsdjursallergi tidigt i livet och lindras, eller till och med avtar helt då man blir äldre, vilket gör att pälsdjursallergi främst är ett problem för den anställda personalen på äldreboendet. Angående zoonoser så är det viktigt att alltid hålla en god hygien runt djuren och även hos de personer som hanterar djuren, för att minimera risken för spridning av smittor och sjukdomar (DiSalvo *et al.*, 2006; Agria, 2014).

Vilken katt passar som djurunderstödd insats?

Granger & Kogan (2000) har skrivit en handbok om djurassisterad terapi (AAT) där de beskriver vilka egenskaper en katt bör ha för att ha bäst förutsättningar att fungera som djurunderstödd insats inom vården. Författarna anger att generell uppskattning av mänsklig närvaro och kontakt är idealiska egenskaper för detta ändamål, samt att katten själv aktivt söker kontakt och uppmärksamhet hos människor (Granger & Kogan, 2000). Katten måste också acceptera att bli berörd och klappad över hela kroppen av olika personer och även kunna hållas upp och ned (Granger & Kogan, 2000). En katt som jobbar som djurunderstödd insats på ett vårdhem ska också helst klara av fysisk kontakt med både hundar och andra katter samt att den inte blir uppstressad när den utsätts för nya miljöer, höga ljud, oförutsedda händelser eller när den transporteras (Granger & Kogan, 2000).

Författarna Stelow *et al.* (2016) genomförde en pilottestad enkätstudie där domesticerade katters olika färgteckningar undersöktes för om de kunde ligga till grund för aggressiva beteenden, oavsett ras. Stelow *et al.* (2016) kom bland annat fram till att svarta enfärgade honkatter ofta har en stabil, lugn och mindre aggressiv personlighet, jämfört med svartvita, gråvita och sköldpaddsfärgade honkatter. Denna studies resultat tyder alltså på att det kan vara fördelaktigt att använda sig av helsvarta katter när honor ska väljas ut som djurunderstödda insatser.

Djurs kognitiva förmåga i anpassning till nya miljöer

Alla djur har genom evolutionen fått inre motivationer som ska gynna deras överlevnad i det vilda (Toates, 2004). Djurs motivationer till att utföra olika beteenden kan enligt forskare delas in i tre olika kontrollnivåer; (1) låg kontrollnivå som styrs av ett stimulans-svarssystem, (2) mellannivå av kontroll som påverkas av stimulerande dopamin (DA) i hjärnan och (3) hög kontrollnivå som styrs av ett kognitivt sinnessystem (Toates, 2004). Ett verktyg som djur har inom beteendekologin är deras kognitiva förmåga, som hjälper dem att hantera motivationer och överleva i nya annorlunda miljöer och situationer genom adaptation i olika steg, till exempel i form av minneslagring av händelser (Toates, 2004). Denna kognitiva förmåga kan påverka beteenden indirekt hos djuret och den hjälper även djuret att ta in information från omvärlden (Toates, 2004).

Om en situation som djurets hjärna bearbetar är stressande kan ett beteende som uttrycks av stressen ge en typ av fördel eller kontroll hos djuret för att lättare klara av den uppkomna situationen genom adaption (Mason & Rushen, 2006). Denna hantering av uppkomna situationer i miljön har utvecklats evolutionärt genom djurens beteendekologi (Mason & Rushen, 2006). Katter har därför flera evolutionärt utvecklade funktioner som hjälper dem att hantera och anpassa sig till nya miljöer.

Resultat

Svarsfrekvens enkätstudie

Länken till enkät 1 skickades ut till 54 katthem och enkäten kunde endast besvaras en gång per utskickad länk. Av 54 utskickade enkäter till katthem besvarades 32, vilket ger en svarsfrekvens på cirka 59 %. Länken till enkät 2 skickades ut till 223 äldreboenden och levererades framgångsrikt och besvaras av 188 mottagare. Enkäten kunde endast besvaras en gång per utskickad länk. Av dessa utskickade enkäter till äldreboenden besvarades 80, vilket ger en svarsfrekvens på cirka 43 %. Totalt skickades 242 e-postmeddelanden som kunde levereras framgångsrikt vilket ger en total svarsfrekvens på cirka 46 %. 78 privatpersoner svarade på enkät 3 via den öppet publicerade enkätlänken på Facebook.

Enkätstudie, katthem

Tidigare erfarenheter

Antal katthem som svarade att de tidigare genomfört adoptioner av katter till äldreboenden var 18 (56 %) och 14 katthem (44 %) hade aldrig genomfört någon sådan adoption ($n = 32$).

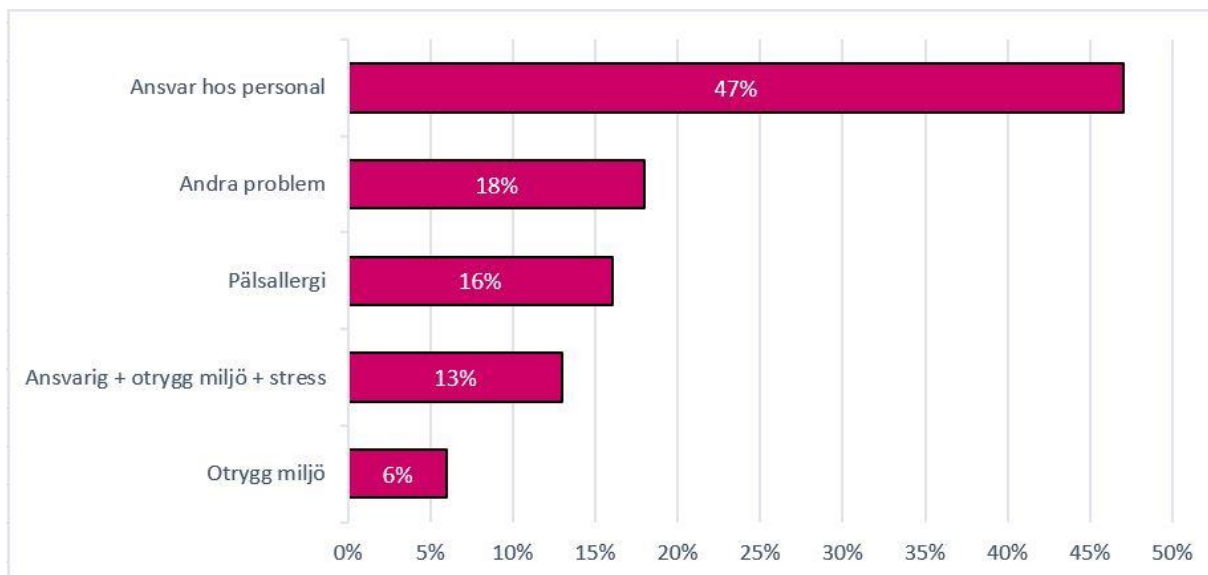
Potential

På frågan om katthemmen tror att äldreboenden har potential till att kunna bli bra fasta hem för omplaceringskatter svarade 25 katthem (78 %) ja, med kravet att en särskild person ur personalen på äldreboendet ansvarar för katten samt att äldreboendet ska kunna kontakta katthemmet för råd och stöd vid eventuella problem eller frågor. Resterande 7 katthem (22 %) svarade att de inte trodde att äldreboenden skulle kunna bli trygga hem för omplaceringskatter ($n = 32$).

Svårigheter och problem

På frågan om vilka eventuella problem och svårigheter katthemmen såg med omplacering av katter till äldreboenden svarade största delen, 15 katthem, att de var oroliga över att det inte

skulle finnas någon specifik person som ansvarar för katten på äldreboendet (Figur 1). Även pälsallergi, övriga problem som risken att katten skadar de inneboende samt att äldreboenden ses som en potentiell otrygg och stressfull miljö för omplaceringskatter på grund av det stora antalet människor katterna exponeras för, ansågs som större problem och svårigheter i omplaceringsfrågan (Figur 1).

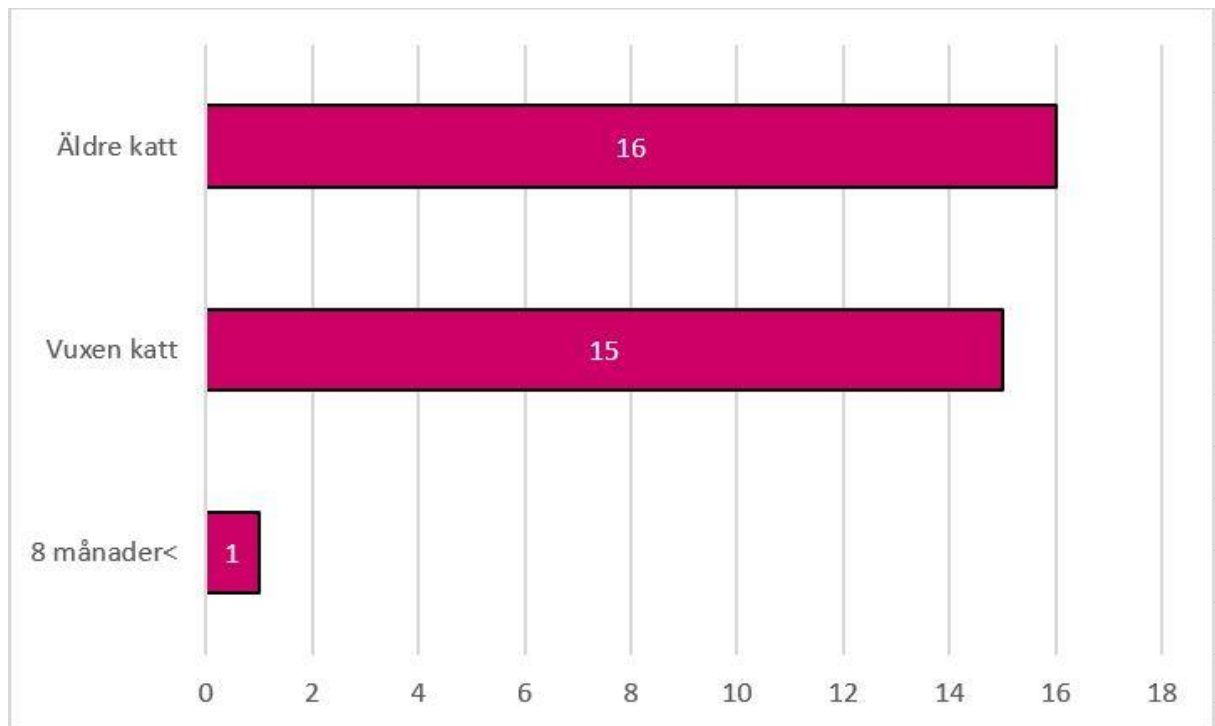

Figur 1. Eventuella problem och svårigheter katthem ser med omplacering av katter till äldreboenden som djurunderstödd insats (n = 32).

Passande katt som inneboende djurunderstödd insats

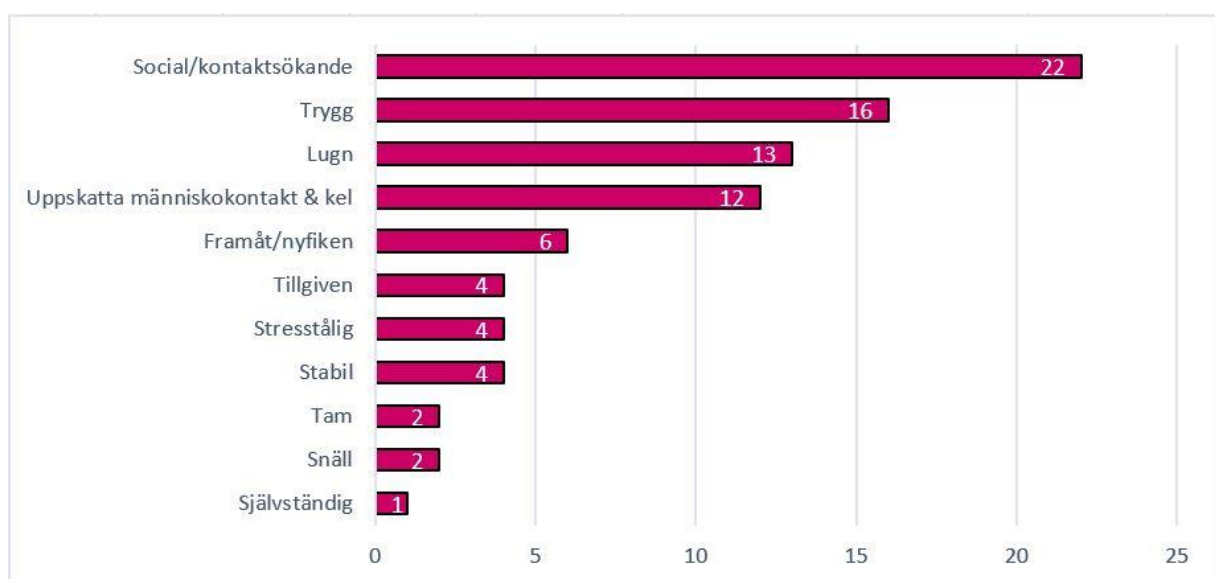
Katthemmen ombads att ange, oavsett inställning till omplacering av hemlösa katter till äldreboenden, vilken typ av katt de trodde skulle kunna passa bäst som och trivas som frigående katt på ett äldreboende. Denna fråga lämnades helt öppen för egenskrivna svar och resultatet har fastställts genom uppdelning i kategorierna ålder, personlighet, bakgrund samt ras och övriga egenskaper.

Nästan alla katthem ansåg att katten i fråga behöver ha uppnått vuxen ålder och flest antal katthem angav särskilt att en äldre katt bör passa bäst som djurunderstödd insats på ett äldreboende (Figur 2), bland annat på grund av en generell lägre energinivå och rastlöshet hos denna ålderskategori i kombination med uppfattningen att katter ofta blir mer sociala och kontaktsökande ju äldre de blir.

Figur 2. Katthems uppfattning om fördelaktig ålder på katt som djurunderstödd insats på äldreboende (n = 32 svar).

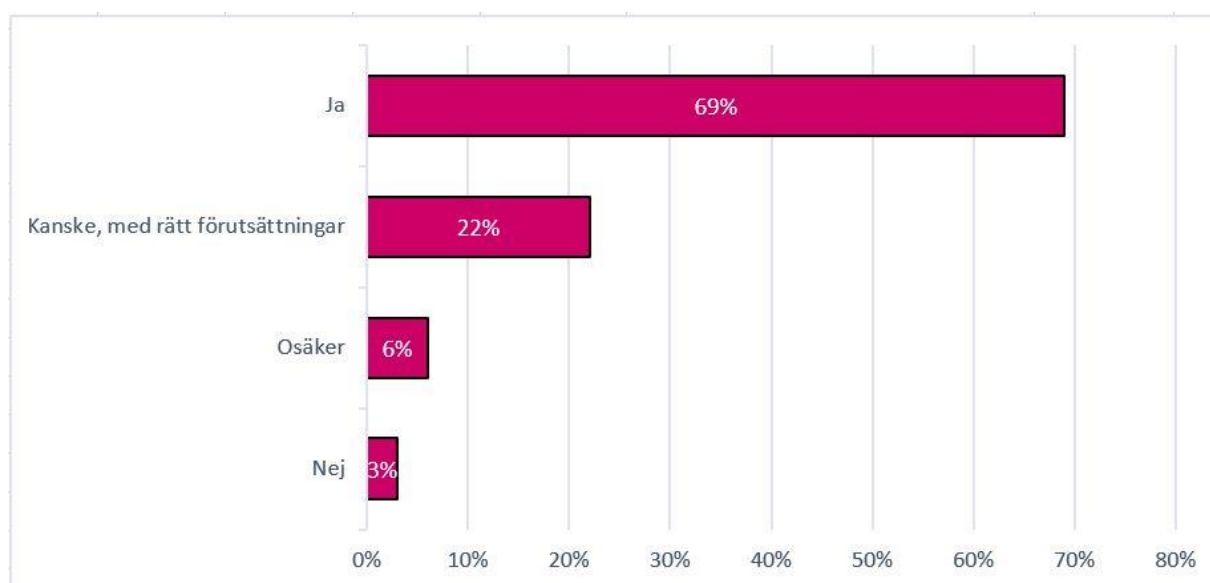
De svarande katthemmens uppfattning om fördelaktiga personlighetsdrag hos katt som djurunderstödd insats på äldreboende sammanställdes för tydligt återgivande resultat i Figur 3. De personlighetsdrag som nämndes mest frekvent i enkätsvaren var social och kontaktsökande, trygg, lugn samt att katten bör uppskatta människokontakt och vilja bli kelad med (Figur 3). Övriga fördelaktiga egenskaper som togs upp var att katten bör vara av korthårig ras och även kastrerad.

Figur 3. Katthems uppfattning om fördelaktiga personlighetsdrag hos katt som djurunderstödd insats på äldreboende. Katthemmen fick svara fritt i antal egenskaper på denna enkätfråga och resultaten visas därför inte i procentenheter (n = 86 svar).

Framtida samarbete

På frågan om katthemmen kunde tänka sig att ha ett framtida samarbete med äldreboenden genom omplacering av passande hemlösa katter som katthemmen själva väljer ut och att äldreboendena ska kunna få kunskapsmässigt stöd och hjälp vid behov från katthemmen, var gehöret överväldigande positivt (91 %). Det var 22 katthem som svarade ett tydligt ja på frågan och 7 katthem angav att de kanske kan tänka sig ett sådant samarbete och att de är positiva till idén med rätt förutsättningar (Figur 4).

Figur 4. Katthems öppenhet för idén om framtida samarbeten med äldreboenden genom omplacering av hemlösa katter som inneboende djurunderstödd insats (n = 32).

Enkätstudie, äldreboenden

Tidigare erfarenheter

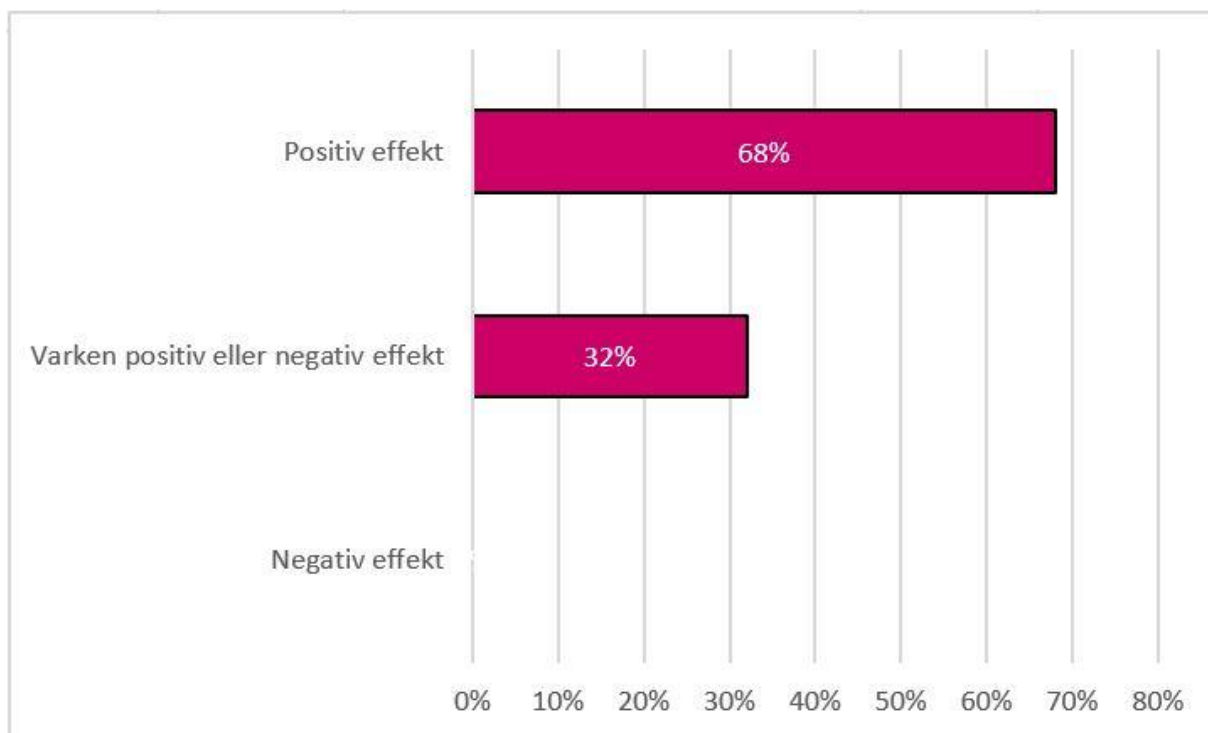
Antal äldreboenden som idag eller vid tidigare tillfälle har eller har haft en eller flera inneboende katter var 22 äldreboenden (27,5 %) medan 58 äldreboenden (72,5 %) uppgav att de aldrig hade haft någon inneboende katt (n = 80).

Bland de 22 äldreboenden som angav att de har eller har haft inneboende katter uppgav 15 (68 %) att införskaffandet av katten hade skett genom att en av de inneboende tog med sin katt vid inflyttningen till äldreboendet. Ett av dessa äldreboenden hade sedan fortsatt att själva aktivt införskaffa katter till verksamheten. Fem äldreboenden (23 %) uppgav att verksamheten själv hade införskaffat katten och ett av dessa äldreboenden angav att de adopterat sin katt från ett katthem. Två äldreboenden (9 %) hade fått sina inneboende katter

genom att dessa katter själva valt att flytta in på eget bevåg. Största delen av äldreboendena med katt, 13 stycken (59 %), visste inte hur gamla katterna var vid inflyttningstillfällena på äldreboendena.

Katternas effekt på de inneboende på äldreboendet

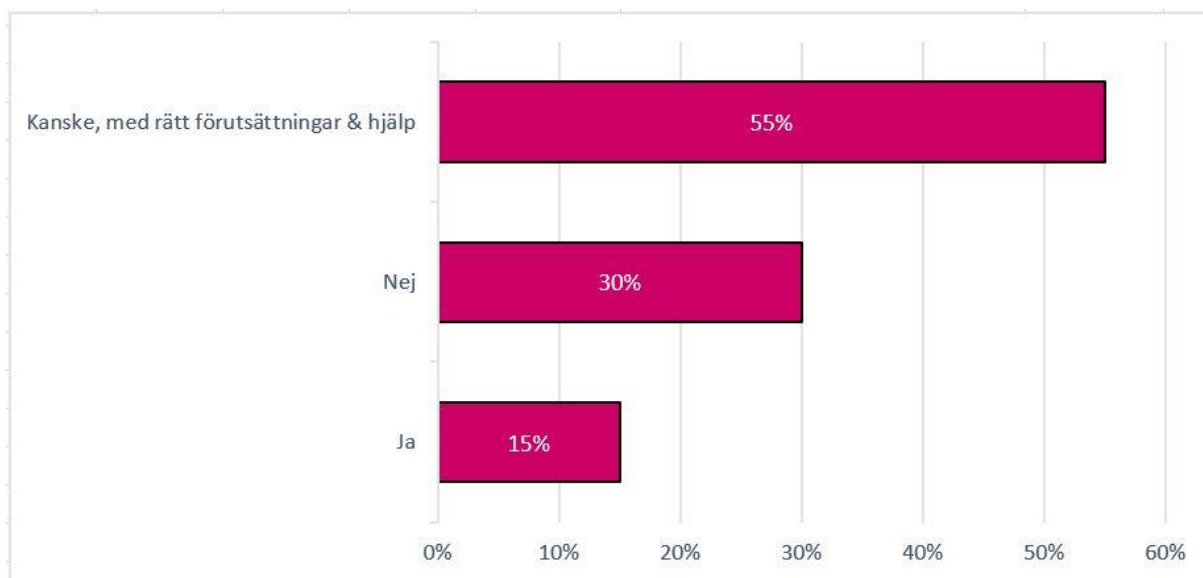
De äldreboenden som angav att de har eller har haft inneboende katter fick uppge sina uppfattningar om hur katterna påverkar de inneboende äldre människorna. Inga äldreboenden uppgav att de upplevt någon negativ effekt av katterna hos de inneboende, men 7 äldreboenden svarade att kattens närvaro inte verkade göra någon större skillnad medan 15 äldreboenden svarade att de märkt positiv effekt (Figur 5). Det de allra flesta äldreboenden uppgav som positiv effekt var att katterna både minskar ensamhetskänslan genom sitt sällskap och att de har en lugnande inverkan på oroliga personer, exempelvis personer med demenssjukdom genom minskade utåtageranden. Den lugnande effekten uppgavs aktiveras när katterna till exempel lägger sig i personernas knä eller bara genom att personerna får klappa på katterna. Det var också många äldreboenden som uppgav att deras inneboende katter skapar engagemang och glädje hos både inneboende och personal samt att de ger en ökad livskvalité och välbefinnande hos de inneboende samt ger en tydlig läkande effekt på vissa personer. Några äldreboenden uppgav också att katterna sprider hemkänsla för de inneboende på äldreboendet och att de påverkas mycket positivt av att få ta hand om en levande varelse som ger så mycket kärlek tillbaka. Flera inneboende på äldreboenden hade uppgett att de aldrig flyttat in om de inte fått ta med sin katt vid flytten.

Figur 5. Uppfattning hos äldreboenden med inneboende katter vilken effekt dessa katter har på de inneboende äldre människorna (n = 22).

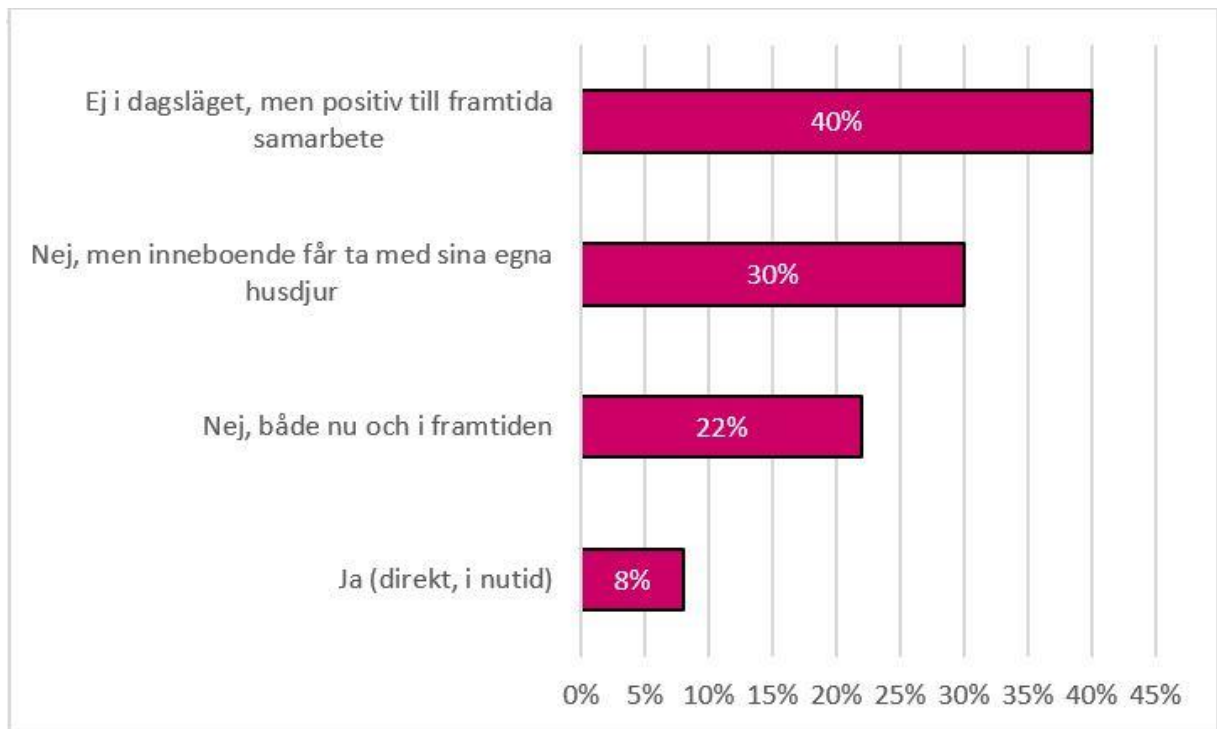
Framtida samarbete

På frågan om äldreboendena som uppgett att de aldrig haft någon katt inneboendes, skulle kunna tänka sig att i framtiden ha en frigående katt på äldreboendet som ett typ av djurunderstödd insats för de inneboende, svarade 11 äldreboenden ja, 23 äldreboenden svarade nej, medan 42 äldreboenden svarade att de kanske kan tänka sig att ha en inneboende katt i framtiden, dock med rätt förutsättningar och hjälp (Figur 6).

Figur 6. Öppenhet angående framtida införskaffande av inneboende katt, hos äldreboenden utan tidigare erfarenhet av inneboende katt som djurunderstödd insats (n = 76).

En annan ställd fråga i enkäten var om äldreboendet kunde tänka sig ett framtida samarbete med katthem, genom att katthemmet först hjälper dem att välja ut en passande katt för just deras äldreboendes och inneboendes förutsättningar samt att katthemmet sedan finns tillgängligt för kunskapsmässigt stöd och verbal hjälp med katten vid behov. Det var 6 äldreboenden som angav ett direkt ja på denna fråga, medan 17 äldreboenden helt dementerade idén om ett framtida samarbete med katthem (Figur 7). Det var 23 äldreboenden som angav nej på frågan (Figur 7), men att de boende på äldreboendet är välkomna att ta med sig sina egna husdjur om de vill och då ansvara för dessa djur själva. Det var 31 äldreboenden som angav att de i dagsläget inte hade möjlighet att kunna ha en katt inneboendes, men att de är öppna för en samarbetsidé för framtiden (Figur 7).

Figur 7. Öppenhet hos äldreboenden angående ett eventuellt framtida samarbete med katthem om omplacering av katter till äldreboendena som djurunderstödda insatser (n = 77).

Svårigheter och problem

De äldreboenden som angav att de i dagsläget eller tidigare inte haft någon inneboende katt fick besvara frågan om vad de trodde och ansåg var de största svårigheterna med att ha en inneboende katt på ett äldreboende som djurunderstödd insats. Äldreboendena fick svara fritt i antal potentiella svårigheter och resultaten visas därför inte i procentenheter. Det absolut vanligaste svaret på denna fråga var eventuella inneboende, personal och inflyttande med pälsallergi på äldreboendet, men även ansvar, kunskap och hygien/zoonoser togs upp (Figur 8).

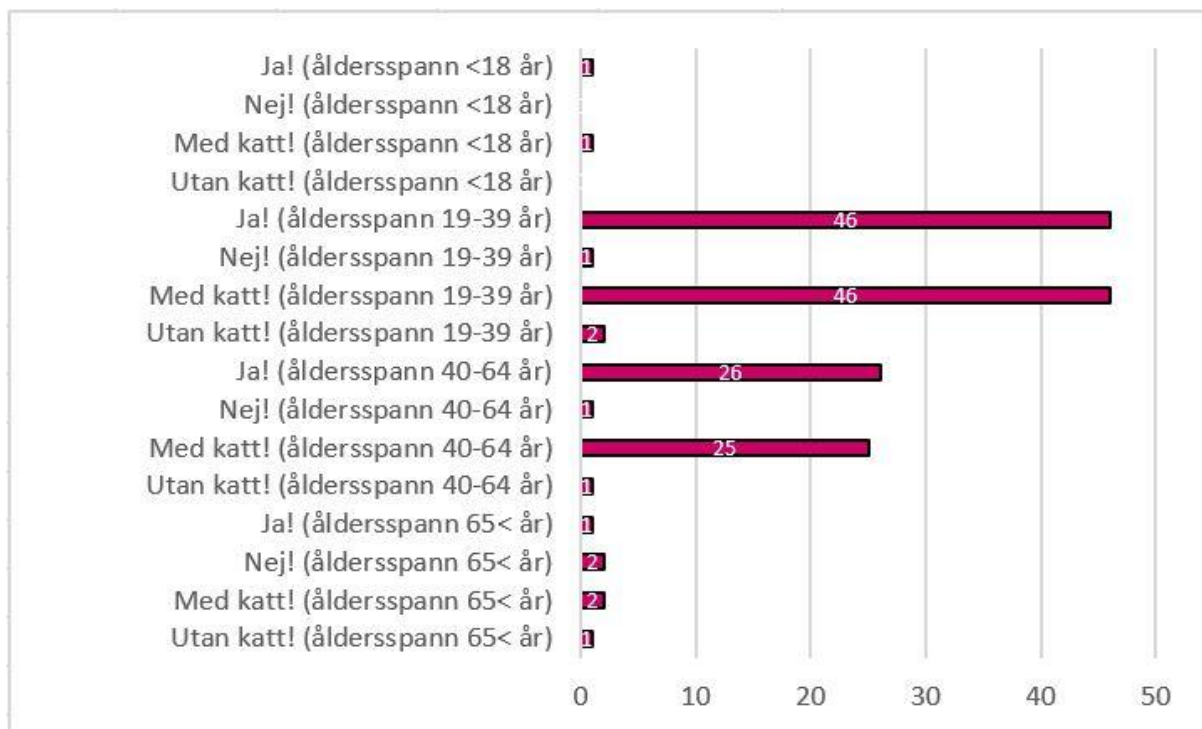
Figur 8. Synpunkter om eventuella problem och svårigheter med en inneboende katt hos äldreboenden utan tidigare erfarenhet av inneboende katt som djurunderstödd insats. Äldreboendena fick svara fritt i antal potentiella svårigheter och resultaten visas därför inte i procentenheter (n = 71 svar).

Enkätstudie, privatpersoner

Framtid

Privatpersoner, alltså potentiella framtida inneboende på äldreboenden, fick möjlighet att besvara en enkät innehållandes två frågor som berörde deras åsikt om katter på äldreboenden och besvarades även med vilket åldersspann personen tillhörde. Antal personer som besvarade båda frågorna i enkäten var 78 (n = 78).

På frågan om den svarande skulle kunna tänka sig att idag eller i framtiden bo på ett äldreboende som har inneboende katt svarade totalt 74 personer (95 %) ja och totalt 4 personer (5 %) svarade nej. Den andra frågan ställdes som att om den svarande fick möjlighet att välja, skulle denne då flytta till ett äldreboende som har en inneboende katt eller till ett äldreboende som inte har katt. Totalt svarade 74 personer (95 %) med katt och totalt 4 personer (5 %) svarade utan katt. Åldersspann angavs vid besvarandet av frågorna i enkäten och fördelningen av de svarandes åldrar framställs i Figur 9.

Figur 9. Privatpersoners svar uppdelat i ålderskategorier på frågan om de skulle kunna tänka sig att idag eller i framtiden bo på ett äldreboende som har inneboende katt (n = 78, svar: ja/nej) samt på frågan om de skulle flytta till ett äldreboende som har en inneboende katt eller till ett äldreboende som inte har katt, om de fick välja (n= 78, svar: med katt/utan katt).

Intervju, Solgläntans Kattpensionat

Omsorgskatten

Varumärket Omsorgskatten utvecklar tillsammans med katthemmet Solgläntan i Vallentuna ett färdigt koncept som fungerar som en licens till katthem som gör dem berättigade att erbjuda konceptet till äldreboenden. Samarbeten kommer att kunna ske med specifika äldreboenden i katthemets geografiska närområde. Konceptet ger en garantitid på 1 år som provperiod för att säkerställa att allt fungerar enligt avtal och att den utvalda katten trivs och i annat fall tar katthemmet tillbaka katten igen och eventuellt testar med en ny kattindivid. Omsorgskatten ger färdiga verktyg och planering till katthemmen som skapar trygghet för äldreboendena som erbjuds startpaket, stöd, rådgivning, expertis samt uppföljningar, vilket underlättar hela adoptionsprocessen. Det just nu uppsatta målet är att under en 2-årsperiod skall 25 katter ha adopterats ut till olika äldreboenden via licensen och varumärket Omsorgskatten.

Diskussion

Denna studie genomfördes för att undersöka huruvida det potentiella ”win-win”-upplägget med att hemlösa katter från katthem ska kunna adopteras och omplaceras till äldreboenden som djurunderstödda insatser, skulle vara möjligt att genomföra praktiskt. För att få ett vältäckande resultat användes både vetenskaplig litteratur och enkäter i studien för att kombineras och tillsammans kunna besvara frågeställningarna. Det som många enkätsvar och vetenskapliga studier verkar rikta mest uppmärksamhet mot, är osäkerheten angående de praktiska frågorna som finns på äldreboenden och själva upplägget med vem som ansvarar för vad. Kan dessa frågor lösas har samarbetsupplägget potential till att kunna fungera i praktiken.

Katters krav på äldreboenden för god välfärd

En studie utförd i Italien av Adamelli *et al.* (2005) visade att katter vars beteendebestånd inte blev tillfredsställda, ofta hade en väldigt låg livskvalitet och uppvisade dålig välfärd. Orsaken bakom detta var vanligen djurägarens bristande kompetens och kunskap angående djurets naturliga beteenden och behov (Adamelli *et al.*, 2005). Slutsatsen i studien var att okunskap kan försämra ett djurs välfärd, vilket indikerar att den som ansvarar för en katt på ett äldreboende behöver upplysas om katters naturliga beteenden och behov samt få möjlighet till hjälp och rådgivning av katthemmens personal, eftersom det är svårt att mäta djurs välfärd. Flera beteenden som är naturliga för olika djur kan ibland uppfattas som problembeteenden av människor på grund av otillräcklig kunskap (Watanabe, 2007). Några äldreboenden uppgav i sina enkätsvar att kravet på vårdhygien och rekommendationer angående inneboende djur nyligen ändrats och att det numera krävs ett särskilt tillstånd för att få inneha katt på äldreboenden. Ett sådant tillstånd skulle kunna kompletteras med en kontroll av om äldreboendet i fråga har förutsättningar för att ge en inneboende katt en god välfärd. Det skulle exempelvis kunna göras genom kontroll av ”De fem friheterna för domesticerade katter” som Rochlitz (2005) och Jongman (2007) förespråkar. Att katten behöver vara kastrerad för att kunna upprätthålla en god välfärd som inneboende djurunderstödd insats är något som författaren Heidenberger (1997) och katthemmen genom enkätundersökningen är eniga om.

Svårigheter och problem

Cirka 59 % av katthemmen som deltog i enkätstudien uppgav att de var oroliga över att det inte skulle finnas någon specifik person som ansvarar för en inneboende katt på äldreboenden och att det skulle kunna leda till misstag i kattens skötsel. Denna oro är befogad enligt resultatet från en observationsstudie av Jonson (2019) där kattansvarig person saknades hos 55 % av de observerade svenska äldreboendena med inneboende katt, vilket vid flertal tillfällen påverkade kattens skötsel och välfärd negativt. Att en tydlig ansvarsroll delegeras är därför viktigt ur flera aspekter. Oehler *et al.* (2009) förespråkar även vikten av att hela

personalen på äldreboendet behöver vara utbildad i hur sårvård utförs när sårskador orsakats av katters tänder och klor. Ett annat potentiellt problem med omplacering av katter till äldreboenden är att miljön riskerar vara stressande och otrygg, bland annat på grund av att många människor bor på ett äldreboende samtidigt och att ljudnivån av inneboende och personal kan vara hög. Granger & Kogan (2000) förespråkar vikten av att en katt som används som inneboende djurunderstödd insats inte stressas så lätt av höga ljud eller hantering av många människor, vilket är en förutsättning för att katten ska kunna upprätthålla en bra välfärdsnivå i sin levnadssituation. Även pälsallergi hos boende, personal eller framtida personal lyftes fram av katthemmen som ett potentiellt problem med katt boendes på ett äldreboende som djurunderstödd insats. Detta bekräftades också av många enkätsvar från äldreboendena som angav pälsallergi som ett svårt praktiskt problem att lösa. Även vetenskapliga studier har angett pälsallergi som ett av de största problemen med inneboende djurunderstödda insatser, bland annat Brodie *et al.* (2002). Ett av katthemmen uppgav tidigare dåliga erfarenheter angående detta, då äldreboenden gått från djurvänliga boenden med inneboende katt till att införa djurförbud med hänvisning till personalens pälsallergi. Astma- och allergiförbundet (2019) anger visserligen att pälsdjursallergi ofta utvecklas tidigt i livet och lindras eller till och med avtar helt då man blir äldre, men problemet kvarstår för personal och besökare. För att lösa detta problem bör flera olika förslag på lösningar och koncept arbetas fram till äldreboenden om hur de kan ha en inneboende katt samtidigt som de kan undvika problem för pälsallergiker. Ett tillvägagångssätt som flera äldreboenden med inneboende katt uppgett att de idag använder sig av, är att dela upp äldreboendet i en djurfri del och en del där katten kan röra sig fritt. Även mer vetenskaplig forskning kring kattallergi och hanteringen av denna är önskvärt. Ett annat potentiellt problem som nämndes i katthemmens enkätsvar var att katterna riskerar att skada de inneboende äldre människorna, vilket också några äldreboenden tog upp i sina enkätsvar angående eventuella problem. Författaren Brodie *et al.* (2002) antyder dock att så länge den inneboende kattens välfärd är god så är risken att den ska skada eller attackera de inneboende människorna liten. Underhålls vården av kattens klor genom exempelvis kontinuerlig kloklippning (av utbildad personal) bör den generella risken minska för rivskador på personal och boende. Som tidigare nämnt är det viktigt att rätt typ av kattindivid används som djurunderstödd insats. Placeras en lättstressad katt i en stressfull miljö med mycket människor så ökar risken att katten visar aggressivitet då stresspåslag hos katter gör att sympatiska nervsystemet aktiveras som förbereder katten för ”*fright, fight, flight*” (”*fruktan, strid, flykt*”), vilket alltså kan aktivera aggressionsutbrott hos katten för att skydda sig och hantera stresspåslaget den utsätts för (Sjaastad, 2003). Hygienrutiner är också en viktig aspekt att fundera och planera kring, bland annat på grund av nya strängare hygienregler för vårdavdelningar och rädsla för zoonoser. Att hålla en god hygien på äldreboendet, hos människorna och i den djurunderstödda insatsen poängterade författarna Brodie *et al.* (2002) och DiSalvo *et al.* (2006) var väldigt viktigt för att minska risken för eventuell smittspridning och zoonoser.

Fördelaktig typ av katt från katthem till äldreboenden

Resultatet i enkätstudien tyder på att en katt som nått vuxen ålder bör användas som djurunderstödd insats på ett äldreboende och att det är fördelaktigt om katten även har nått en lite högre ålder. Några argument som angavs i enkätsvaren från katthemmen till att en äldre katt har potential att trivas som djurunderstödd insats på ett äldreboende, var att äldre katter ofta har ett lugnt psyke och är mindre stressade, att de vill kela mer och är generellt mer kontaktsökande och sociala gentemot människor än yngre katter. Dessa egenskaper bekräftas som fördelaktiga av Granger & Kogan (2000). Några katthem angav också i sina enkätsvar att äldre katter tenderar att bo längre tid på deras katthem innan de blir adopterade. Om äldre katters mentalitet skulle vara fördelaktigt på äldreboenden skulle ett samarbete katthem och äldreboenden emellan där främst äldre katter omplaceras, kunna leda till att den genomsnittliga tiden en katt tillbringar på ett katthem i väntan på adoption (3 månader, Eriksson *et al.*, 2009) förkortas och att fler katter kan omplaceras från katthem.

De personlighetsdrag som nämndes mest frekvent i enkätsvaren från katthemmen var social och kontaktsökande, trygg, lugn samt att katten bör uppskatta människokontakt och vill bli kelad med, och flera av dessa personlighetsdrag stärks av författarna Granger & Kogan (2000) som fördelaktiga inom djurassisterad terapi (AAT). Även om AAT är en särskild form av terapi med djur så bör resultaten även kunna appliceras i frågor angående djurunderstödda insatser generellt. Övriga personlighetsdrag som nämndes i enkätsvaren var framåt och nyfiken, tillgiven, stresstålig, stabilt psyke, tam och snäll. Enligt Granger & Kogan (2000) måste en katt som används inom vården acceptera att bli berörd över hela kroppen och att den inte blir stressad av nya miljöer, höga ljud eller oförutsedda händelser, vilket kan kopplas ihop med katthemmens tidigare nämnda personlighetsdrag.

Katten bör enligt denna studies resultat vara av en korthårig ras, framförallt på grund av minskad risk för tovbildning i pälsen. Argumentet från katthemmen var att en korthårig katt skulle kräva mindre hantering och belastning på personalen jämfört med att inneha en långhårig katt som kräver mer pälsvård. Överbelastning av äldreboendepersonalen sågs som ett problem enligt enkätstudiens resultat, vilket ger fördel med en korthårig ras som ger mindre arbetsbelastning. Pälsvård av katten skulle dock kunna användas som ett verktyg för att aktivera de äldre inneboende människorna genom att de får möjlighet att hjälpa till med att kamma katten, men det är nog fortfarande fördelaktigt om katten är korthårig eftersom det bör vara större risk att av misstag aktivera smärta vid kamning av lång päls jämfört med kort päls. En katt som ska bo på ett äldreboende ska vara kastrerad oavsett om den hålls som inne- eller utekatt, vilket även Heidenberger (1997) anger som en viktig aspekt i sin studie.

Flera katthem jag har haft konversationer med har uppgett att svarta katter ofta tillbringar längre tid på katthemmen än katter med andra färger. Orsaken till detta kan de inte säkert veta, men flera av katthemmen jag pratat med har uppfattat att gammalt skrock om att svarta katter ger otur kan vara en orsak. I enkätstudien om aggressiva beteenden kopplat till katters färgteckning som Stelow *et al.* (2016) genomförde, nämndes bland annat enfärgade svarta honkatter som generellt stabila, lugna och som visar mindre aggressiva beteenden gentemot människor jämfört med svartvita, gråvita och sköldpaddsfärgade honkatter. Denna studies resultat tyder på att det kan vara fördelaktigt att använda sig av helsvarta katter när honor ska

väljas ut som djurunderstödda insatser. En ”mindre populär grupp” (tillsammans med katter i en högre ålder) av katter på katthem skulle då kunna vara fördelaktiga kandidater att adopteras av äldreboenden. Dock bör denna studies resultat tolkas med försiktighet på grund av att författaren samlade in data som kattägare själva uppgett i sina enkätsvar. Beteendeobservationerna utfördes alltså inte av utbildade forskare.

Katter har flera evolutionära anpassningar som underlättar deras hantering av nya miljöer (Toates, 2004; Mason & Rushen, 2006) och man bör därför inte helt utesluta individer som potentiella djurunderstödda insatser till äldreboenden bara för att de tycks sakna en viss fördelaktig egenskap. För att få en ännu bättre och mer vetenskaplig sanningsenlig bild av vilka egenskaper katter bör inneha som ska arbeta som djurunderstödd insats på äldreboenden, krävs fler vetenskapliga beteendestudier inom området.

Möjlighet till samarbete i framtiden – en diskussion utifrån enkätsvaren

Den största delen av de katthem som deltog i enkäten ansåg att äldreboenden har potential att kunna bli bra hem för omplaceringskatter (78 %). De flesta katthem som var negativa till ett äldreboende som omplaceringsmöjlighet hade också angett olika anledningar till detta, där alla anledningar hade en sak gemensamt; osäkerhet kring upplägg, ansvar och hantering av katterna på äldreboendet och hur väl katterna skulle klara av att leva i den potentiellt stressfulla miljön.

Bland de äldreboenden som uppgav att de hittills aldrig haft någon inneboende katt, var 70 % positiva till att i framtiden införskaffa en inneboende katt på äldreboendet som djurunderstödd insats, dock med rätt förutsättningar och hjälp. Det vanligaste kriteriet för att i framtiden ha en frigående katt som djurunderstödd insats, var att äldreboendena önskade hjälp och råd med kattägandet och hanteringen av katten, vilket också var en viktig aspekt i katthemmens enkätsvar. Några av äldreboendena angav varför de svarat nej på frågan om de kunde tänka sig en inneboende frigående katt som djurunderstödd insats och den vanligaste orsaken var att äldreboendet i fråga hade djurförbud på grund av eventuella pälsallergier hos boende och personal. Detta medför att de äldreboendena är låsta till svaret nej och kan inte ta ställning till frågan på riktigt vilket kan ge ett skevt slutresultat.

Både katthemmen och äldreboendena fick svara på om de kunde tänka sig att ha ett framtida samarbete med varandra genom omplacering av passande hemlösa katter som katthemmen själva väljer ut och att äldreboendena ska kunna få kunskapsmässigt stöd och hjälp vid behov från katthemmen. Responsen från katthemmen var överväldigande positiv då endast 9 % av katthemmen kände sig osäkra och ifrågasättandes inför ett sådant upplägg. Äldreboendenas respons till en sådan idé var inte lika tydligt positiv då 22 % svarade ett direkt nej på frågan angående öppenhet om ett framtida samarbete. Dock angav 30 % av äldreboendena att de inte hade möjlighet att ha en inneboende katt som djurunderstödd insats, men att de boende har möjlighet att ta med sig sina egna husdjur vid inflyttning och att de då ansvarar för djuren själva inne i sin lägenhet. I kombination med att 8 % av äldreboendena svarade ett direkt ja på frågan och att 40 % inte hade möjlighet till ett sådant samarbete just nu men att de var positiva till idén och öppna för ett samarbete i framtiden, gör att 48 % av de svarande

äldreboendena var öppna för ett framtida samarbete med katthem och att sammanlagt 78 % av äldreboendena var positiva till närvaro av djur i deras lokaler. Även detta resultat lär dock påverkas av faktumet att flera äldreboenden inte kunde ta ställning till frågan på riktigt då de är låsta till att svara nej utan diskussion.

Katthemmens och äldreboendens syn på varandra – en diskussion utifrån enkätsvaren

Många enkätsvar från både äldreboenden och katthem tyder på att de inte har full insikt eller kunskap inom respektives verksamheter eller upplägg. Att inte känna till den andres arbete med tillvägagångsätt och rutiner inom verksamheten kan säkerligen skapa osäkerhetskänslor inför ett eventuellt samarbete och det är därför viktigt att båda verksamheterna får ta del av varandras upplägg, rutiner och eventuella kriterier, så att ingen part saknar information eller kunskap inom samarbetet. En annan ömsesidig osäkerhet verkar vara frågan om nivån på kattkunskap hos personalen på äldreboenden, vilket leder till att flera äldreboenden tvekar inför ett införskaffande av katt som djurunderstödd insats och katthemmen tvekar inför att adoptera ut katter till äldreboenden. För att reducera osäkerheten kring äldreboendenas personals enskilda kapacitet till att klara av att ta hand om en katt, är det viktigt för båda parter att kontakten mellan äldreboende och katthem fortsätter upprätthållas även efter att adoptionen genomförts och att katthemmen ska kunna fungera som kunskapskälla och rådgivare till äldreboendena. En typ av grundutbildning i kattens naturliga behov och beteenden som hålls av personalen på katthemmen och ges till de adopterande äldreboendenas personal är också en förutsättning för att säkerställa grundkunskap i kattägandet hos äldreboendena, vilket också förespråkas av författarna Adamelli *et al.* (2005) och Watanabe (2007). Alla rutiner och kunskaper kring den inneboende katten bör även finnas tillgängligt för all personal på äldreboendet samlat i ett dokument. Ett färdigt och tydligt koncept för ett sådant här samarbete mellan katthem och äldreboenden skulle vara det allra bästa för att inte riskera osäkerhet kring samsamarbetsupplägget. Det snart färdigställda projektet och varumärket Omsorgskatten kommer fungera precis så, som ett färdigt konceptpaket för licensierade katthem att kunna erbjuda till äldreboenden, vars upplägg har kapacitet att reducera problemfrågor från denna studies resultat angående att använda hemlösa katter till äldreboenden som djurunderstödda insatser. Alla problem kommer förmodligen inte vara automatiskt lösta hos äldreboenden bara på grund av konceptet Omsorgskatten, men det har potential att underlätta och hjälpa äldreboendena i adoptionsprocessen.

Studiens begränsningar

Några aspekter och händelser som skett under denna studie har kunnat påverka både den potentiella svarsfrekvensen och studiens resultat. Vid ett test-utskick av enkäterna till två oberoende mailadresser hamnade båda utskicken i respektive kontos skräppost-mapp. För att minska antalet missade enkätutskick hos mottagarna utformades därför ett manuellt

upplysande e-postmeddelande som skickades utan länk med författarens studentmail som avsändare. I detta upplystes mottagaren om att ett e-postmeddelande innehållandes en enkät nyss hade skickats ut, men att det eventuellt hade hamnat i skräpposten och mottagaren ombads därför att kontrollera denna mapp och besvara enkäten.

Efter enkätutskicken inkom 21 autosvar angående sjukskrivningar och enhetschefer som inte längre var i tjänst. Detta påverkade både antalet enkätdeltagare och sedan den slutliga svarsfrekvensen. Det kan även ha påverkat resultatet på studien.

Ett misstag gjordes i uppbyggnaden av en fråga i enkät 1 (till katthemmen) som kunde förvirra enkätmottagarna, då tillvägagångssättet i uppmaningen i frågan blev motsägande. Felet korrigerades ett par timmar efter att enkäten skickats ut, men risken finns att katthem som hann starta enkäten innan korrigeringen valde att inte fullfölja enkäten på grund av problemet. Detta kan ha påverkat både svarsfrekvensen och resultatet.

Generellt sett så är det alltid svårt att ge motivation till varför en frivillig enkät ska besvaras. Både äldreboenden och katthem är ofta underbemannade vilket leder till överbelastad personal och de har då kanske varken tid eller ro till att besvara en utskickad enkät. Utformningen av informationen i e-postmeddelandena innehållandes enkäterna gjordes dock med en pedagogisk och lockande text. Detta genom att ange en inbjudande rubrik, kort men koncis information om studien inuti e-postmeddelandet, tydligt informera om att det är en mycket kort och enkel enkät som endast tar ett par minuter att besvara samt att målet med studien var att fler hemlösa katter ska kunna omplaceras respektive att fler äldre personer ska slippa ensamhet. Visionen var att totalt sett lyckas få en högre svarsfrekvens genom uppmuntran och relevant information.

Slutsats

Denna studies resultat ger följande slutsatser utifrån de fyra frågeställningarna:

Frågeställning 1: Om ett äldreboende klarar av att se till att en inneboende katt får sina grundläggande behov uppfylla genom tillgänglighet till foder, vatten, urval av skyddade sovplatser och toalådor, så klarar de flesta katter av en i övrigt begränsad levnadsmiljö. Det är dock fördelaktigt om personalen på äldreboendet utbildas och får kunskap om kattens naturliga beteenden och behov för att minska risken för dålig välfärd hos katten.

Frågeställning 2: Potentiella problem med katter som djurunderstödd insats på äldreboenden som lyfts fram i denna studie är framförallt hanteringsansvar, ekonomiskt ansvar, pälsallergier och hygienrutiner (både angående utrymmen på äldreboendet och zoonos-risken). Dessa eventuella problemfrågor måste redas ut och läggas upp en plan för innan adoption av en katt sker till ett äldreboende.

Frågeställning 3: Mycket beror på kattindividens unika egenskaper om den lämpar sig som djurunderstödd insats på ett äldreboende eller inte. Det har dock konstaterats i denna studie

att lite äldre katter med lugnt temperament som inte påverkas nämnvärt av nya miljöer, höga ljudnivåer och hantering av många olika människor samt uppskattar människokontakt och kel, bör ha goda förutsättningar att klara av miljön på ett äldreboende.

Frågeställning 4: Både äldreboenden och katthem är övervägande positiva och öppna för ett framtida samarbete sinsemellan om rätt förutsättningar finns med planering, upplägg och kunskapsstöd.

Flera resultat som lyfts fram i denna studie har visat att det finns flera potentiella ”win-win”-fördelar med att äldreboenden kan bli nya hem åt hemlösa katter från katthem. Fler studier inom ämnet hemlösa katter som djurunderstödd insats är dock önskvärt och särskilt med inriktning på vilken typ av katt som lämpar sig bäst för både uppgiften och levnadsmiljön.

Populärvetenskaplig sammanfattning

I Sverige finns ett stort djurskyddsproblem med hundratusentals övergivna och hemlösa katter. Ett annat problem i det svenska samhället är att många äldre människor, framförallt de som bor på permanenta äldreboenden, lider av ensamhet, depression och låg aktivitetsnivå. I många genomförda vetenskapliga studier har man kommit fram till att djur har en generell positiv inverkan på människor och studier som inriktat sig på äldre människor har bland annat gett resultat och slutsatser som tyder på att djur kan stimulera och tillfredsställa äldre människors behov av aktivitet och socialisering och samtidigt reducera både ensamhetskänsla och negativa effekter på allmänhälsan. Ett samarbete katthem och äldreboenden emellan skulle kunna innebära att fler hemlösa katter kan adopteras från katthem och de äldre människorna som bor på äldreboendet skulle få möjlighet till daglig kontakt med katter, ett samarbete som skulle gynna både katters och äldre personers välfärd. Syftet med denna studie var att undersöka möjligheten med att hemlösa katter på katthem ska kunna adopteras av äldreboenden som djurunderstödd insats samt framtidsmöjligheterna för ett eventuellt samarbetskoncept katthem och äldreboenden emellan. Denna studie presenterar en sammanfattning av nuvarande forskning inom ämnets aspekter, tre enkätundersökningar samt kortfattat om ett framtida projekt och färdigt koncept för ett samarbete mellan katthem och äldreboenden.

Responsen på enkätundersökningarna var tillfredställande och resultatet indikerar att katthem och äldreboenden är öppna för idén om ett framtida samarbete där katter omplaceras från katthemmen till äldreboendena med stöd och rådgivning från katthemmens personal, och att ett sådant samarbete även skulle vara genomförbart i praktiken. Ett tydligt upplägg krävs för att hantera problemfrågor så som rutiner kring pälsallergi, ansvar och hygien. Ett utformat samarbete katthem och äldreboenden emellan är ett generellt nytt och oprövat koncept som förmodligen kommer kräva både praktiska tester och mer vetenskaplig forskning om konceptet specifikt för att utveckla det vidare genom att upptäcka eventuella problem och svårigheter med konceptet i praktiken. Svarsfrekvensen på enkäterna var för låga för att kunna genomföra statistiska uträkningar i studien, vilket medför att resultaten bör beaktas

med försiktighet. Dock skulle denna studie kunna användas som pilotstudie till framtida forskning.

Tack

Stort tack till all personal på katthemmen och äldreboendena samt de privatpersoner som tog sig tid att delta i och besvara enkätundersökningarna. Utan er hade jag inte fått något resultat i min studie och mitt examensarbete hade inte gått att genomföra. Ett extra stort tack till Solgläntans Kattpensionat som bjöd in mig för att personligen informera om deras kommande projekt "Omsorgskatten". Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Lena Lidfors som väglett mig genom arbetet och struktureringen av detta, men som ändå låtit mig tänka fritt och genomföra mina egna idéer. Tack även till min familj, min sambo, min häst och min katt för att ni alltid finns där som moraliskt stöd och stressreducerare!

Referenser

Adamelli, S., Marinelli, L., Normando, S. & Bono, G. 2005. Owner and cat features influence the quality of life of the cat. *Applied Animal Behaviour Science*. 94, 9–98.

Agria, 2014. <https://www.agria.se>, använd 2019-05-07.

Astma- och allergiförbundet, 2019. <https://astmaoallergiforbundet.se>, använd 2019-05-07.

Banks, M.R., Willoughby, L.M. & Banks, W.A. 2008. Animal-assisted therapy and loneliness in nursing homes: Use of robotic versus living dogs. *Journal of the American Medical Directors Association*. 9, 173–177.

Bernstein, P.L., Strack, M. 1996. A game of cat and house: Spatial patterns and behavior of 14 domestic cats (*Felis catus*) in the home. *Anthrozoos*. 9, 25–39.

Bradshaw J.W.S., Goodwin D., Legrand-Defretin V., Nott H.M.R. 1996. Food selection by the domestic cat, an obligate carnivore. *Comparative Biochemistry and Physiology*. 114, 205–209.

Brambell, F.W.R. 1965. Report on the Technical Committee to Enquire into the Welfare of Livestock kept under Intensive Husbandry Systems. London: HMSO.

Brodie, S.J., Biley, F.C. & Shewring, M. 2002. An exploration of the potential risks associated with using pet therapy in healthcare settings. *Journal of Clinical Nursing*. 11, 444–456.

Clark, F., Azen, S.P., Zemke, R., Jackson, J., Carlson, M., Mandel, D., Hay, J., Josephson, K., Cherry, B., Hessel, C., Palmer, J., Lipson, L. 1997. Occupational therapy for independent-living older adults. A randomized controlled trial. *JAMA*. 278(16), 1321–1326.

Colombo, G., Dello Buono, M., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. 2006. Pet therapy and institutionalized elderly: A study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. 42, 207–216.

Dahlberg, L., Andersson, L. & Lennartsson, C. 2018. Long-term predictors of loneliness in old age: Results of a 20-year national study. *Aging & Mental Health*. 22(2), 190–196.

Darwin, C. 1890. *The Variation of Animals and Plants Under Domestication*. New York, D. Appleton and company.

DiSalvo, H., Haiduvén, D., Johnson, N., Reyes, V.V., Hench, C.P., Shaw, R. & Stevens, D.A. 2006. Who let the dogs out? Infection control did: Utility of dogs in health care settings and infection control aspects. *American Journal of Infection Control*. 34(5), 301–307.

Djurskyddet Sverige (2016). EN KATT HAR ETT LIV – INTE NIO.

Djurskyddslag (2018:1192).

- Doogan, S. & Thomas, G. V. 1992. Origins of fear of dogs in adults and children: the role of conditioning processes and prior familiarity with dogs. *Behaviour Research and Therapy*. 30, 387–394.
- Driscoll, C.A., Menotti-Raymond, M., Roca, A.L., Hupe, K., Johnson, W.E., Geffen, E., Harley, E.H., Delibes, M., Pontier, D., Kitchener, A.C., Yamaguchi, N., O'Brien, S.J., Macdonald, D.W. 2007. The Near Eastern origin of cat domestication. *Science*. 317, 519 – 523.
- Driscoll, C.A., Macdonald, D.W., O'Brien, S.J. 2009. From wild animals to domestic pets, an evolutionary view of domestication. *PNAS*. 106, 9971–9978.
- Dybdall, K., Strasser, R. & Katz, T. 2007. Behavioral differences between owner surrender and stray domestic cats after entering an animal shelter. *Applied Animal Behaviour Science*. 104, 85–94.
- Eriksson, P., Loberg, J., & Andersson, M. 2009. A survey of cat shelters in Sweden. *Animal Welfare*. 18, 283–288.
- Granger, B.P. & Kogan, L. 2000. Animal-assisted therapy in specialized settings. *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*, 2. Uppl. Sid. 213–236. San Diego, CA, Academic Press.
- Heath, S.E. 2007. *Behaviour problems and welfare*. Dordrecht, The Springer.
- Heidenberger, E. 1997. Housing conditions and behavioural problems of indoor cats assessed by their owner. *Applied Animal Behaviour Science*. 52, 345–364.
- Hirsch, E.N, Andersson, M. & Loberg, J. 2014. Swedish cat shelters: a descriptive survey of husbandry practices, routines and management. *Animal Welfare*. 23, 411–421.
- IAHAIO (2018). *IAHAIO White Paper. The IAHAIO definitions for animal assisted intervention and animal assisted activity and guidelines for wellness of animals involved in AAI*. Seattle, USA: IAHAIO.
- Jongman, E.C. 2007. Adaptation of domestic cats to confinement. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*. 2, 193–196.
- Jonson, I. 2019. Hälsostatus hos katter på svenska äldreboenden. Examensarbete, Inst. för husdjurens miljö och hälsa, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Kessler, M.R. & Turner, D.C. 1997. Stress and adaptation of cats (*Felis silvestris catus*) housed singly, in pairs and in groups in boarding catteries. *Animal Welfare*. 6, 243–254.
- Loberg, J. & Lundmark, F. 2013. Grupphållning av katt – hur påverkar golvyta per katt kattarnas beteende i stabila, större grupper? Slutrapport till Jordbruksverket, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Sveriges Lantbruksuniversitet, Skara.
- Mason, G. & Rushen, J. 2006. *Stereotypic animal behaviour: fundamentals and applications to welfare*, 2. Uppl. Wallingford, CABI.

McCune, S. 1995. The impact of paternity and early socialisation on the development of cats' behaviour to people and novel objects. *Applied Animal Behaviour Science*. 45, 109–124.

Montague, M.J., Li, G., Gandolfi, B., Khan, R., Aken, B.L., Searle, S.M., Minx, P., Hillier, L.W., Koboldt, D.C., Davis, B.W., Driscoll, C.A, Barr, C.S., Blackistone, K., Quilez, J., Lorente-Galdos, B, Marques-Bonet, T., Alkan, C., Thomas, G.W.C., Hahn, M.W., Menotti-Raymond, M., O'Brien, S.J.O., Wilson, R.K., Lysons, L.A., Murphy, W.J. & Warren, W.C. 2014. Comparative analysis of the domestic cat genome reveals genetic signatures underlying feline biology and domestication. *Proceedings of the National Academy of Science*. 111, 17230–17235.

Messent, P.R. & Serpel, J.A. 1981. A historical and biological view of the pet-owner bond. Illinois, Charles C. Thomas.

Mongillo, P., Pitteri, E., Adamelli, S., Bonichini, S., Farina, L. & Marinelli, L. 2015. Validation of a selection protocol of dogs involved in animal assisted intervention. *Journal of Veterinary Behaviour*. 10, 103–110.

Muschel, I.J. 1984. Pet therapy with terminal cancer patients. *Social Casework*. 65(8), 451–458.

Natoli, E. & de Vito, E.A. 1991. Agonistic behaviour, dominance rank and copulatory success in a large multi-male feral cat, *Felis catus* L., colony in central Rome. *Animal Behaviour* 42, 227–241.

Nyqvist, F., Cattani, M., Conradsson, M., Näsman, M. & Gustafsson, Y. 2017. Prevalence of loneliness over ten years among the oldest old. *Scandinavian Journal of Public Health*. 45(0), 411–418.

O'Brien, S.J. & Johnson, W.E. 2007. The Evolution Cats. *Scientific American*. 297, 68–75.

Oehler, R.L., Velez, A.P., Mizrachi, M., Lamarche, J. & Gompf, S. 2009. Bite-related and septic syndromes caused by cats and dogs. *The Lancet Infectious Diseases*. 9, 439–447.

Ory, M.G. & Goldberg, E.L. 1983. Pet possession and well-being in elderly women. *Research on Aging*. 5(3), 389–409.

Richard, A., Rohrmann, S., Vandeleur, C., Schmid, M., Barth, J. & Eichholzer, M. 2017. Loneliness is adversely associated with physical and mental health and lifestyle factors: Results from a Swiss national survey. *PLoS One*, 12(7), e0181442.

Rieger, G. & Turner, D.C. 1999. How Depressive Moods Affect the Behavior of Singly Living Persons Toward their Cats. *Anthrozoös*. 12(4), 224–233.

Rochlitz, I. 2005. A review of the housing requirements of domestic cats (*Felis silvestris catus*) kept in the home. *Applied Animal Behaviour Science*. 93, 97–109.

Salman, M.D., New, J.G., Scarlett, J.M., Kass, P.H., Ruch-Gallie, R. & Hetts, S. 1998. Human and animal factors related to relinquishment of dogs and cats in 12 selected animal

- shelters in the United States. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 1, 207–226.
- Seniorval, 2019. www.seniorval.se, använd 2019-04-02
- Serpell, J.A. 1990. The domestication and history of the cat. Sid. 155–158. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Serpell, J.A., Coppinger, R., Fine, A.H. & Peralta, J.M. 2010. Welfare considerations in therapy and assistance animals, 3. Uppl. Sid. 453–474. San Diego, CA, Academic Press.
- Sjaastad, Ø.V., Hove, K. & Sand, O. 2003. Physiology of domestic animals. Sid. 157–160. Oslo, Scandinavian Veterinary Press.
- Slater, M.R. 2004. Understanding issues and solutions for unowned, free-roaming cat populations. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 225, 1350–1354.
- Socialstyrelsen (2016). Så tycker de äldre om äldreomsorgen 2016.
- Stammbach, K.B. & Turner, D.C. 1999. Understanding the human–cat relationship: Human social support or attachment. *Anthrozoös*. 12, 162–168.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2008:5) om hållande av hund och katt, Saknr L 102.
- Statistiska Centralbyrån (2013). Hundar, katter och andra sällskapsdjur 2012.
- Stelow, E.A., Bain, M.J. & Kass, P.H. 2016. The relationship between coat color and aggressive behaviors in the domestic cat. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 19(1), 1–15.
- Stephens, G., Yamazaki, T. 2001. *Legacy of the Cat: The Ultimate Illustrated Guide*. 2. Uppl. San Francisco, CA, Chronicle Books.
- Söderström, B. 2017. *Hur tänker din katt?* Stockholm, Bonnier Fakta.
- Turner, D.C. 2002. Das Verhalten von Hunden und Katzen. *Berührungspunkte zwischen Mensch und Tier. Naturforschenden Gesellsch.* 147(2), 51–61.
- Toates, F. 2004. Cognition, motivation, emotion and action: a dynamic and vulnerable interdependence. *Applied Animal Behaviour Science*. 86, 173–204.
- Turner, D.C. 1991. The ethology of the human-cat relationship. *Schweizer Archiv für Tierheilkunde*. 133, 63–70.
- Turner, D.C., Rieger, G. & Gygas, L. 2003. Spouses and cats and their effects on human mood. *Anthrozoös*. 16(3), 213–228.
- Wandeler, P., Funk, S.M., Lurgiader, C.R., Gloor, S., Breitenmoser, U. 2003. The city-fox phenomenon: Genetic consequences of a recent colonization of urban habitat. *Molecular Ecology*. 12, 647–656.

Watanabe, S. 2007. How animal psychology contributes to animal welfare. *Applied Animal Behavior Science*. 106, 193–202.

Bilagor

Bilaga 1 – Enkät till katthem

Enkät för Sveriges Katthem: Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg

Varför denna enkät?

Idag är ett av Sveriges största samhällsproblem att många äldre lider av ensamhet och ett av Sveriges största djurskyddsproblem är att vi har cirka 100 000–200 000 hemlösa och övergivna katter som lever i misär i vilt tillstånd. För att förbättra situationen för dessa två grupper krävs nya kreativa idéer och lösningar då politikernas insatser samt lagstiftning inte är tillräcklig för att erbjuda en god välfärd för äldre människor och övergivna katter. Dessa två grupper har också något gemensamt; de äldre längtar efter sällskap och socialisering och katterna behöver ett stabilt hem med mycket kärlek! I min 3-åriga kandidatutbildning skriver jag därför mitt kandidatarbete om ämnet "Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg" och jag skickar ut tre olika enkäter; en till katthem, en till äldreboenden/vårdhem och en till privatpersoner, för att kunna samla in viktigt material till arbetets innehåll. Min förhoppning är att katthem och äldreboenden/vårdhem ska kunna ha enklare samarbeten ihop med resultatet att fler hemlösa katter kan räddas och få nya kärleksfulla hem, samtidigt som de äldre inneboende på äldreboenden/vårdhem ska slippa ensamhet och få en daglig stabil socialiseringsmöjlighet samt tillgång till en stor glädjekälla i livet. För att få fram ett bra arbete om detta viktiga ämne med stor potential behöver jag din hjälp med att svara på följande enkätfrågor. Vid frågor, stora som små, kontakta mig på mailadressen emss0001@stud.slu.se

Stort tack för din hjälp och medverkan!

Klicka på "OK" för att fortsätta

1. Har ni adopterat ut någon katt till ett äldreboende/vårdhem tidigare?

☐

Ja

☐

Nej

2. Har ni adopterat ut någon katt som djurunderstödd insats ("terapidjur") tidigare (behöver ej vara till ett vårdhem/äldreboende)?

☐

Ja

☐

Nej

3. Skulle ni kunna tänka er ett äldreboende/vårdhem som ett bra fast hem för en omplaceringskatt om det finns en särskild person i personalen som ansvarar för katten och äldreboendet/vårdhemmet kan kontakta er för råd och stöd?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Annat alternativ (ange med text):

4. Om nej på fråga 3, varför inte? (Om ja på fråga 3, hoppa över denna fråga och gå direkt till fråga 5)

- ☐ Vi omplacerar endast katter till privatpersoner
- ☐ Vi tror inte ett äldreboende/vårdhem skulle kunna uppfylla en katts krav på ett bra hem
- ☐ Vi tror katten skulle utsättas för mycket stress
- ☐ Annat alternativ (ange med text):

5. Vilka eventuella problem och svårigheter ser ni med omplacering av katthemskatter till äldreboenden/vårdhem?

- ☐ Otrygg miljö med många människor
- ☐ Vem som ansvarar för katten på äldreboendet/vårdhemmet
- ☐ Risk för stressfull miljö
- ☐ Annat alternativ (ange med text):

6. Oavsett om ni är villiga att omplacera era hemlösa katter till ett äldreboende/vårdhem eller ej, vilken typ av katt tror ni skulle passa bäst in och trivas som frigående katt på ett äldreboende/vårdhem där de inneboende och personal är bofasta dygnet runt? (Kryssa för rutan och skriv ditt svar om alla fyra punkter i den understa svarsrutan)

- ☐ Kryssa för denna ruta/rad och ange ditt svar i textrutan här nedan!

Ange ålder, ras, personlighet och bakgrund:

7. Skulle ni kunna tänka er att ha ett samarbete med äldreboenden/vårdhem genom omplacering av era övergivna och hemlösa katter till dem? Samarbetet skulle kunna innebära att ni först hjälper äldreboendet/vårdhemmet att välja ut en passande katt för respektive äldreboendes/vårdhems förutsättningar och att ni sedan finns tillgängliga för kunskapsmässigt stöd och verbal/skriftlig hjälp med katten vid behov.

- ☐ Ja, vilken bra idé!
- ☐ Nej, det skulle bli för komplicerat
- ☐ Nej, vi vill inte omplacera våra katter till äldreboenden/vårdhem
- ☐ Annat alternativ (ange med text):

8. Får jag ert godkännande att ta direktkontakt med er för att ställa eventuella ytterligare frågor till mitt kandidatarbete "Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg" som denna enkäts svar ska användas till? Om ja, ange gärna både mailadress och telefonnummer.

- ☐ Nej
- ☐ Ja, det går bra! (Ange mail och telefonnummer)

Bilaga 2 – Enkät till äldreboenden

Enkät för Sveriges Katthem: Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg

Varför denna enkät?

Idag är ett av Sveriges största samhällsproblem att många äldre lider av ensamhet och ett av Sveriges största djurskyddsproblem är att vi har cirka 100 000–200 000 hemlösa och övergivna katter som lever i misär i vilt tillstånd. För att förbättra situationen för dessa två grupper krävs nya kreativa idéer och lösningar då politikernas insatser samt lagstiftning inte är tillräcklig för att erbjuda en god välfärd för äldre människor och övergivna katter. Dessa två grupper har också något gemensamt; de äldre längtar efter sällskap och socialisering och katterna behöver ett stabilt hem med mycket kärlek! I min 3-åriga kandidatutbildning skriver jag därför mitt kandidatarbete om ämnet "Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg" och jag skickar ut tre olika enkäter; en till katthem, en till äldreboenden/vårdhem och en till privatpersoner, för att kunna samla in viktigt material till arbetets innehåll. Min förhoppning är att katthem och äldreboenden/vårdhem ska kunna ha enklare samarbeten ihop med resultatet att fler hemlösa katter kan räddas och få nya kärleksfulla hem, samtidigt som de äldre inneboende på äldreboenden/vårdhem ska slippa ensamhet och få en daglig stabil socialiseringsmöjlighet samt tillgång till en stor glädjekälla i livet. För att få fram ett bra arbete om detta viktiga ämne med stor potential behöver jag din hjälp med att svara på följande enkätfrågor. Vid frågor, stora som små, kontakta mig på mailadressen emss0001@stud.slu.se

Stort tack för din hjälp och medverkan!

Klicka på "OK" för att fortsätta

1. Har äldreboendet idag, eller vid tidigare tillfälle, en eller flera katter inneboendes?

- ☐ Ja
- ☐ Nej

2. Om "Ja" på fråga 1; på vilket sätt införskaffades katten?

- ☐ Äldreboendet har själv på eget bevåg skaffat katten

- ☐ En av de boende på äldreboendet tog med sig sin katt vid inflytt
- ☐ Katten flyttade in självmant
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har aldrig haft någon inneboende katt
- ☐ Annat sätt (anges med text):

3. Om "Ja" på fråga 1; hur gammal var katten då den flyttade in på äldreboendet/vårdhemmet?

- ☐ <1 år
- ☐ 2–5 år
- ☐ 6–10 år
- ☐ 11 < år
- ☐ Okänd ålder på katten
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har aldrig haft någon inneboende katt

4. Om "Ja" på fråga 1; märks någon positiv effekt från kattkontakten på de inneboende människorna?

- ☐ Nej, kattens närvaro verkar inte göra någon skillnad
- ☐ Nej, kattens närvaro verkar ge negativ effekt
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har aldrig haft någon inneboende katt
- ☐ Ja! (Ange i text vilka positiva effekter som uppkommit):

5. Om "Nej" på fråga 1; skulle ni kunna tänka er att i framtiden ha en frigående katt på äldreboendet som ett typ av djurunderstödd insats ("terapikatt") för de inneboende?

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Kanske, om vi får hjälp och råd med kattägandet och katthanteringen
- ☐ Kanske, om katten är utekatt så vi inte behöver hantera dess hygien inomhus (exempelvis toalåda)
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har redan katt i dagsläget
- ☐ Kanske, (skriv egna kriterier)

6. Om "Nej" på fråga 1; vilka svårigheter ser ni med att ha en katt som bor fast på äldreboendet (Om du vill välja fler alternativ, kryssa för "Annat alternativ" och skriv egen kommentar)?

- ☐ Vi har ingen kunskap om katter
- ☐ Det blir svårt att lösa problemet med ev. inneboende pälsallergiker
- ☐ Vi kan inte erbjuda utevistelse för katten
- ☐ Vi har inte möjlighet att ansvara för en katt på äldreboendet
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har redan katt i dagsläget
- ☐ Annat alternativ (ange med text):

7. Skulle ni kunna tänka er att ha ett samarbete med ett Katthem som tar hand om och omplacerar övergivna och hemlösa katter? Samarbetet skulle kunna innebära att katthemmet först hjälper er att välja ut en passande katt för ert äldreboendes och de inneboendes förutsättningar och att katthemmet sedan finns tillgängligt för kunskapsmässigt stöd och verbal hjälp med katten vid behov.

- ☐ Ja, vi skulle gärna samarbeta med ett Katthem!
- ☐ Nej, men de boende på äldreboendet/vårdhemmet får ta med sig sina husdjur om de vill och ansvara för dessa djur själva
- ☐ Vi har tyvärr i dagsläget inte möjlighet att kunna ha en katt boendes här, men vi är öppna för en samarbetsidé för framtiden
- ☐ Nej, vi har tyvärr ingen möjlighet att ha en katt boendes här, varken nu eller i framtiden

8. Om detta äldreboende/vårdhem innehar en katt i dagsläget, kan ni tänka er att låta mig besöka er för intervju av personal och boende (med förbestämt datum och tid) samt observation av er katt och dess rutiner? Jag kommer i sådana fall intervjua personal och boende mer ingående om kattens roll på boendet och hur den bidrar till de boendes liv. Ni kan självklart kryssa för "Ja" nu men sedan ändra er och tacka nej när jag kontaktar er. Lämna både telefonnummer och mailadress.

- ☐ Nej
- ☐ Detta äldreboende/vårdhem har ännu ingen katt inneboendes
- ☐ Ja, det går bra! Telefonnummer och mail:

Bilaga 3 – Enkät till privatpersoner

Enkät för Sveriges Katthem: Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg

Varför denna enkät?

Idag är ett av Sveriges största samhällsproblem att många äldre lider av ensamhet och ett av Sveriges största djurskyddsproblem är att vi har cirka 100 000–200 000 hemlösa och övergivna katter som lever i misär i vilt tillstånd. För att förbättra situationen för dessa två grupper krävs nya kreativa idéer och lösningar då politikernas insatser samt lagstiftning inte är tillräcklig för att erbjuda en god välfärd för äldre människor och övergivna katter. Dessa två grupper har också något gemensamt; de äldre längtar efter sällskap och socialisering och katterna behöver ett stabilt hem med mycket kärlek! I min 3-åriga kandidatutbildning skriver jag därför mitt kandidatarbete om ämnet "Hemlösa omplaceringskatter som terapidjur på äldreboenden – ett win-win-upplägg" och jag skickar ut tre olika enkäter; en till katthem, en till äldreboenden/vårdhem och en till privatpersoner, för att kunna samla in viktigt material till arbetets innehåll. Min förhoppning är att katthem och äldreboenden/vårdhem ska kunna ha enklare samarbeten ihop med resultatet att fler hemlösa katter kan räddas och få nya kärleksfulla hem, samtidigt som de äldre inneboende på äldreboenden/vårdhem ska slippa ensamhet och få en daglig stabil socialiseringsmöjlighet samt tillgång till en stor glädjekälla i livet. För att få fram ett bra arbete om detta viktiga ämne med stor potential behöver jag din hjälp med att svara på följande enkätfrågor. Vid frågor, stora som små, kontakta mig på mailadressen emss0001@stud.slu.se

Stort tack för din hjälp och medverkan!

Klicka på "OK" för att fortsätta

1. Skulle du kunna tänka dig att idag eller i framtiden bo på ett äldreboende eller vårdhem som har katt?

- ☐ Ja! (Jag är i åldersspannet <18 år)
- ☐ Ja! (Jag är i åldersspannet 19-39 år)
- ☐ Ja! (Jag är i åldersspannet 40-64 år)
- ☐ Ja! (Jag är i åldersspannet 65< år)
- ☐ Nej! (Jag är i åldersspannet <18 år)
- ☐ Nej! (Jag är i åldersspannet 19-39 år)
- ☐ Nej! (Jag är i åldersspannet 40-64 år)
- ☐ Nej! (Jag är i åldersspannet 65< år)

2. Om du fick möjlighet att välja mellan att flytta till ett äldreboende/vårdhem som har katt eller till ett äldreboende/vårdhem som inte har katt, vilket skulle du då välja?

- ☐ Med katt! (Jag är i åldersspannet <18 år)
- ☐ Med katt! (Jag är i åldersspannet 19-39 år)

- ☐ Med katt! (Jag är i åldersspannet 40-64 år)
- ☐ Med katt! (Jag är i åldersspannet 65< år)
- ☐ Utan katt! (Jag är i åldersspannet <18 år)
- ☐ Utan katt! (Jag är i åldersspannet 19-39 år)
- ☐ Utan katt! (Jag är i åldersspannet 40-64 år)
- ☐ Utan katt! (Jag är i åldersspannet 65< år)